

BUGGE WICKSELL, ANNA

Fredsrörelsen på 1890-talet.

Bonnier

1901

EOD - Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 12 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400- till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
 - Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
 - *Sök:** Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
 - *Klipp & klistra:** Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).
- *Ej tillgängligt i varje e-bok.

Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken.

- Villkor för användning: <https://books2ebooks.eu/csp/sv/nls/sv/agb.html>

Fler e-böcker

Redan nu erbjuder 40 bibliotek från 12 europeiska länder denna service. Sök böcker tillgängliga för den här tjänsten: <https://search.books2ebooks.eu>
Mer information finns tillgängliga via <https://books2ebooks.eu> boken.

ALA

ENT-

NGEN

NDI

A-

TER

2

102

01

Kungl. Biblioteket
STOCKHOLM

Sv. saml.

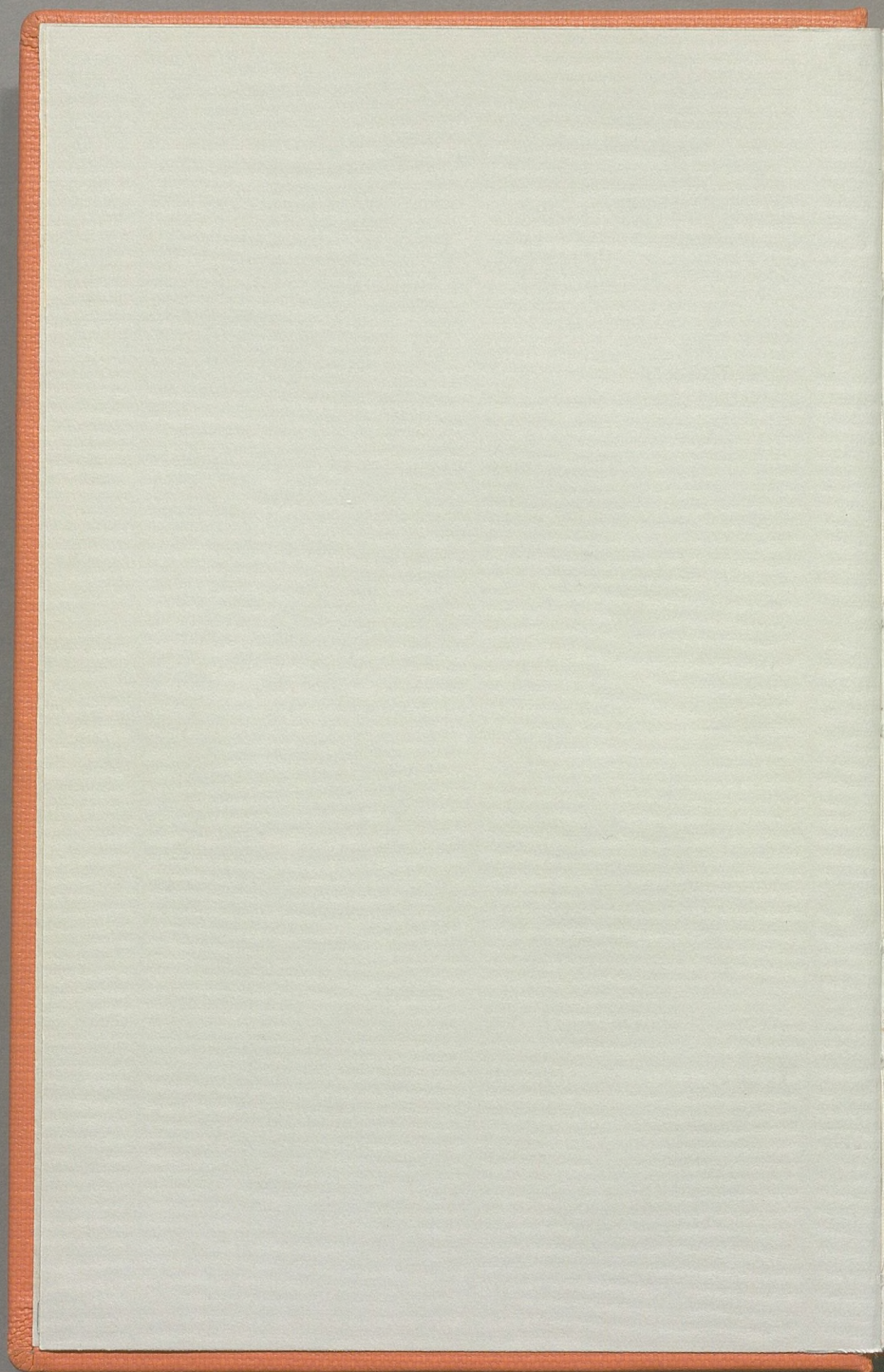
Polygr.

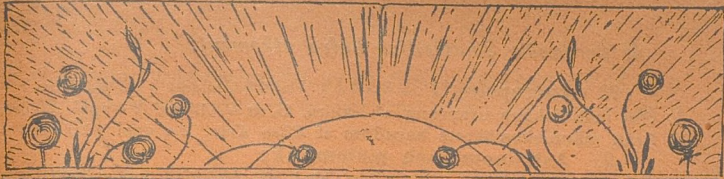
Sällsk.

Ex. A

RYBRANTS
BOKBINDERI EFTR.
STOCKHOLM

Omb. 1978

STUDENTFORENINGEN

VERDANDIS
SMÅSKRIFTER
99.

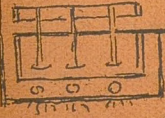
FREDSRÖRELSEN

PÅ 1890-TALET

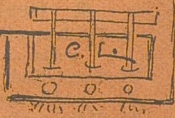
AF

ANNA B. WICKSELL.

(Första—fjärde tusendet.)

Stockholm. Albert Bonniers förlag.

Pris: 30 öre.

Omslagets 2:a, 3:e och 4:e sidor torde observeras.

Af Verdandis Småskrifter hafva utkommit:

1. Antropologi:

1. Om människans ursprung af lektorn, fil. dr *G. Adlerz*. 2:a uppl. 25 öre.
10. Från människoslåktets barndom af *Ellen Key*. 2:a uppl. 20 öre.

2. Astronomi och matematik:

16. Jorden och solsystemet, några blad ur *historien om vetenskapens strider*, af prof. *Karl Böhlin*. Med 10 figurer i texten. 2:a genom-
sedda uppl. 30 öre.
53. Almanackan och tideräkningen af prof. *C. V. L. Charlier*. 15 öre.
32. Slumpen. Något om sannolikhetsberäkning och dess tillämpning på spel,
lotterier, statistik, försäkringsväsen m. m. af fil. dr *Ivar Damm*. 15 öre.
68. Astronomi och kultur af prof. *C. V. L. Charlier*. 15 öre.
80. Om stjärnornas natur af fil. dr *N. V. E. Nordenmark*. Med 3 fig. 15 öre.

3. Biografi: se Historia.

4. Biologi:

21. Färgernas betydelse i djur- och växtvärlden af *G. F. Steffen*. 15 öre.
81. Något om olika slag af fortplantning inom djurriket. Föredrag af
docent *L. A. Jägerskiöld*. Med 20 figurer. 15 öre.
27—28. Växternas skyddsmedel emot yttervärlden af doc. *B. Lidfors*. 35 öre.
62—63. Om tobak af prof. *C. G. Santesson*. 45 öre.
66. Om sjukdomar hos sädesslag och andra kulturväxter fövorskade
af parasitsvampar af doc. *Karl Starbäck*. Med 21 bilder. 35 öre.
2. Dödlighetens aftagande i Sverge och orsakerna därtill af professor
Curt Wallis. 2:a uppl. 10 öre.
59. Om psykisk uttröttnig. Med särskild hänsyn till skolan och universi-
tetet. Föredrag af professor *Hj. Öhrvall*. 25 öre.
88—89. Några hufvuddrag af fosterutvecklingen af prof. *J. Aug. Hammar*.
Med 46 figurer. 70 öre.
94. Människans inälfmaskar af lektor *Johan Erikson*. Med 35 fig. 25 öre.

5. Botanik: se Biologi.

6. Filosofi och Religionsvetenskap:

15. Om tanke- och yttrandefrihet af *John Stuart Mill*. Öfvers. från engel-
skan af professor *Hjalmar Öhrvall*. 2:a genomsedda uppl. 30 öre.
35. Moralens utveckling. Fri bearbetaing efter *Ch. Letourneau*: »L'Évolution
de la morale» af *Ellen Key*. 25 öre.
55. Individualism och socialism af *Ellen Key*. 40 öre.
67. Bildning. Några synpunkter af *Ellen Key*. 2:a uppl. 20 öre.
77. Skönhet för alla. Fyra uppsatser af *Ellen Key*. 2:a uppl. 30 öre.
65. Om naturvetenskapernas betydelse för världsåskådningen af byrå-
ingeniör *Karl af Geijerstam*. 15 öre.
3. Koranen, Muhammedanernas bibel, af prof. *H. Almqvist*. 2:a uppl. 15 öre.

7. Fysik och Kemi:

41. Elden af doc. *Wilhelm Palmer*. 20 öre.
54. Om naturkrafternas växelvärfkan af *Hermann von Helmholtz*. Öfversätt-
ning af professor *Hjalmar Öhrvall*. 2:a uppl. 35 öre.
73. Förfalskningar af närings- och njutningsmedel af handelskemisten
John Landin. 30 öre.

8. Geologi:

6. Istiden, ett skede i jordens historia af prof. *A. G. Högbom*. 2:a genom-
sedda uppl. Med 8 figurer. 25 öre.
19. Syndafloden, efter *Edv. Suess*, af doc. *Gunnar Andersson*. 2:a genom-
sedda upplagan. 25 öre.
64. Våra torfmossar af doc. *Rutger Sernander*. 25 öre.
70. Bärgens uppkomst af doc. *Carl Wiman*. Med 25 figurer. 35 öre.

(Forts. å omsl. s. 8 e sida.)

Verdandis småskrifter säljas i alla boklädor.

UPPSALA

STUDENTFÖRENINGEN VERDANDIS SMÅSKRIFTER. 99.

FREDSRÖRELSEN

PÅ 1890-TALET

AF

ANNA B. WICKSELL.

(Första tusendet.)

STOCKHOLM.

ALBERT BONNIERS FÖRLAG.

Innehåll:

Freds rörelsen på 1890-talet.

1. Den väpnade freden	3
2. Fredsföreningarna	12
3. De internationella fredskongresserna och fredsbyrån i Bern . . .	16
4. De interparlamentariska konferenserna och det interparl. Rådet	18
5. Fredssaken inför parlamenten	21
6. Fredssaken inför regeringarna	26
A. Tillfälliga skiljedomar	26
B. Permanenta skiljedomstraktater	27
C. Konferensen i Haag	30
7. Slutbetraktelser	45
<hr/>	
Bilaga I. De viktigaste skiljedomar på 1890-talet	49
Bilaga II. De efter Haagerkonventionens ratifikation af de olika staterna utnämnda skiljedomarna	51

STOCKHOLM.

ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1901.

1. Den väpnade freden.

Ryske statsrådet J. v. Bloch, hvilken som bekant för några år sedan utgaf ett monumentalt arbete om kriget, och som äfven sedan utsändt en hel liten störtflod af broschyrer öfver samma ämne från olika synpunkter, berättar i sin sista publikation*), att lord Salisbury år 1890 lät utarbета en promemoria öfver de bördor, som den väpnade fredens upprätthållande förorsakade hvar och en af de europeiska staterna. Denna promemoria var endast afsedd för engelska regeringens medlemmar; men ett exemplar skickades dock i förtroende till kejsar Wilhelm II. Skriften gjorde ett djupt intryck på honom, och han — han var den tiden ännu ung och ifrig efter att lösa alla stora samhällsproblem — svarade med en förfrågan underhand hos makterna, om det icke kunde vara lämpligt, att han inkallade en europeisk kongress för att behandla saken; men det hela strandade på Frankrikes bestämda opposition.

Denna då redan i sin linda kvädda tanke väcktes, som man finner, af alldeles samma betraktelser som de, hvilka utgöra grundtanken i den ryska tsarens åtta år senare utsända rundskrifvelse, nämligen insikten om, att den väpnade fredens ekonomiska bördor, direkta och indirekta, blefve för folken i längden ruinerande.

Vill man söka genom ett pålitligt siffermateriel öfvertyg sig själf och andra om riktigheten af detta påstående,

*) »De sannolika följderna af ett krig mellan stormakter», Berlin 1901.

mötes man genast från början af nästan öofvervinnliga svårigheter. De militära utgifterna täcka sig icke med de summor, som årligen gå igenom de olika landt- och sjöförvarsdepartementen; det militära pensionsväsendet uppföres i räkenskaperna vanligen tillsammans med det civila, och man kan endast gissningsvis sluta sig till hur mycket som i verkligheten kommer på militärstatens konto; det strategiska momentet i många järnvägs- och andra vägbyggnader torde vara omöjligt att ens tillnärmelsevis direkt uppskatta; hur mycket af räntorna på statskulden, som rättvisligen bör skrivas på försvarets räkning, är äfvenledes mycket svårt att afgöra; och slutligen finnes det militära utgifter, som ej bestridas af statskassan utan af de olika kommunerna, och hvilka äfven äro synnerligen svåråtkomliga. Å andra sidan förekomma någon gång utgifter för den civila förvaltningen uppförda på den militära budgeten, såsom hos oss fyr- och lotsväsendet under femte hufvudtiteln.

Den franske artillerikaptenen G. Moch, som förra året vid den internationella kongressen för handel och industri i Paris lämnade en öfersikt öfver militarismens ekonomi i Europa, föreslår att man till de officiella siffrorna för hvarje land skall lägga 20 % för att tillnärmelsevis få allt med. Men å ena sidan är denna tilläggsprocent såsom medeltal otvifvelaktigt alldeles för låg, å andra sidan härskar i hithörande förhållanden en så stor olikhet mellan de olika staterna, att man genom att på detta sätt skära alla öfver en kam sannolikt skulle komma att ställa en stor del af dem, enkannerligen de små staterna, hvilka i nyare tid i allmänhet varit förskonade från krig, i en alltför ogynnsam position.

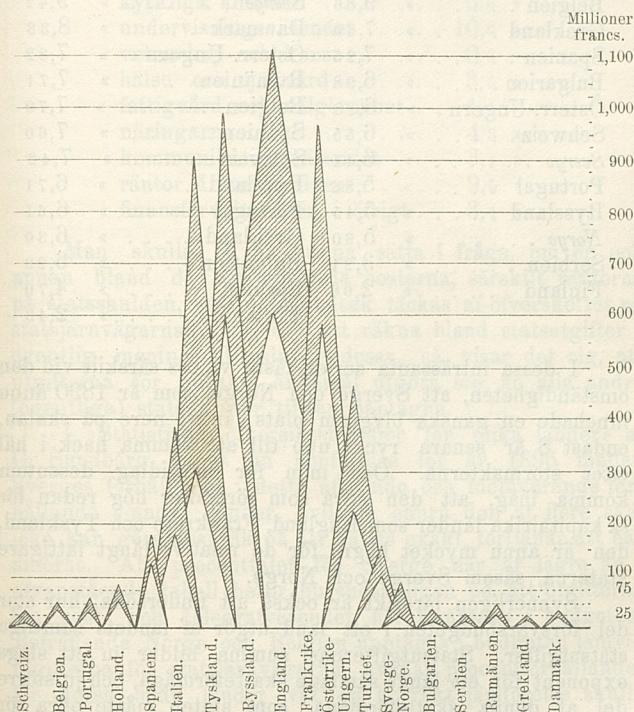
Något mera ledning kan man möjligtvis erhålla genom att betrakta en del relativa tal. Sverige har t. ex. under en oafbruten aldrig ens hotad fred från 1850 till 1897 ökat sina faktiska utgifter för landtförsvaret med 143 % och sin sjöförvarsbudget med 189 %*); af de öfriga europeiska länderna har England under tiden från 1869—1900 ökat sina militärutgifter med ungefär 100 %, Ryssland sina med ungefär 70 %, Frankrike sina med något öfver

*) Ludvig Widell: Sveriges Finanser, Lund 1900.

60 % och Tyskland sina med 200 %! Nedanstående tablå, som visar ökningen under perioden 1869—1900 för alla europeiska länder, är uppgjord af det stora engelska fredssällskapet Peace Society och är säkerligen utförd med så mycket noggrannhet som f. n. öfverhufvud kan åstadkommas.

Militärutgifter i europeiska stater.

De streckade delarna visa militärutgifterna år 1900, de hvita år 1869.

Vill man återigen betrakta de militära utgifterna i förhållande till de olika ländernas folkmängd, så finner man, att dessa (här menas endast de budgetmässiga ut-

gifterna utan den omnämnda af Moch föreslagna ökningen)
pr hufvud af befolkningen räknat utgjorde*)

år 1890:	år 1898:
Frankrike . . . kr. 20,10	Storbrittanien . kr. 21,36
Storbrittanien . » 15,72	Frankrike . . . » 19,96
Tyskland . . . » 14,89	Tyskland . . . » 13,44
Danmark . . . » 12,97	Norge » 11,58
Nederländerna . » 11,41	Italien » 9,65
Italien » 10,42	Nederländerna . » 9,60
Belgien » 9,86	Sverige » 9,42
Grekland » 7,60	Danmark » 8,38
Spanien » 7,25	Österr.-Ungern . » 7,82
Bulgarien » 6,98	Rumänien » 7,71
Österr.-Ungern . » 6,68	Belgien » 7,70
Schweiz » 6,55	Spanien » 7,60
Sverige » 6,44	Schweiz » 7,42
Portugal » 5,86	Ryssland » 6,71
Ryssland » 5,45	Portugal » 6,61
Norge » 5,30	Grekland » 6,30
Serbien » 3,21	Bulgarien » 6,29
Finland » 2,08	Serbien » 4,70
	Finland » 2,43

I dessa inträffade serier fästa vi oss särskilt vid den omständigheten, att Sverige och Norge, som år 1890 ännu innehade en ganska blygsam plats längst nere på skalan, endast 8 år senare ryckt upp till att komma hack i häl efter stormakterna. Och man får härvidlag dessutom komma ihåg, att den siffra som förefaller hög redan för så kapitalrika länder som England, Frankrike och Tyskland, den är ännu mycket högre för de relativt långt fattigare staterna, såsom Sverige och Norge.

Synnerligen lärorikt är också att undersöka, hur stor del försvarsbudgeten i ett land utgör af landets samtliga statsutgifter. Statsutgifternas summa bildar ju ett slags exponent för ett lands samlade skatteförmåga, och ju större del af denna skatteförmåga, som staten måste offra för improduktiva ändamål, desto ogynnsammare blir nationens hela materiella läge. Om man beträffande Sverige pro-

*) Se Kgl. Krigsvetenskapsakademiens tidskrift 1899, häft. 8.

centvis räknar ut, hur stor del af dess samlade utgiftsbudget, som kommer på hvar och en af statens hufvudsakliga utgiftstitlar, ställer sig resultatet för året 1897 sålunda:*)

Af samtliga statsutgifter utgjorde utgifterna för

civillistan	1,5 %
riksdagen	1,0 »
utrikes förvaltningen	0,7 »
försvarsväsendet	45,2 »
rättsväsendet	4,0 »
allmän inre förvaltning	7,6 »
kyrkliga ändamål	3,6 »
undervisningsväsendet	10,6 »
vetenskap och konst	0,6 »
hälso- och sjukvård	3,5 »
fattigvård och välgörenhet	1,1 »
näringarna	4,3 »
kommunikationsväsendet	3,4 »
räntor å statsskulden	9,5 »
finansförvaltningen i öfrigt	3,4 »

Man skulle likväl kunna sätta i fråga, om en och annan bland de här uppförda posterna, särskilt räntorna på statsskulden, som i hufvudsak täckas af öferskottet på statsjärnvägarnas drift, äro att räkna bland statsutgifter i egentlig mening. Uteslutas dessa, så visar det sig, att utgifterna för militära ändamål utgöra *mer* än alla andra (egentliga) statsutgifter tillsammans.

I »Statistiska öfersiktstabeller för olika länder» af G. Sundbärg finnes en jämförelse för år 1896 mellan Sverges förhållande i detta afseende och motsvarande förhållande i andra länder, hvilken, ehuru den af flere skäl icke kan göra anspråk på att kallas exakt, förtjänar att här anföras. Att procenttalet för Sverge här är lägre än i ofvanstående tabell beror hufvudsakligen på, att utgifterna för post- och telegrafväsendet här inräknats i budgeten. Beträffande Norge och Belgien upptagas i budgeten jämväl utgifterna för statsjärnvägarna, hvidan procentförhållandet för dessa båda länder vid en korrekt jämförelse skulle bli högre än här angifvits.

Sverge	36,5 %
Norge	31,5 »

*) *Widell*: Sveriges finanser, s. 161.

Storbrittanien (ofullst. uppgifter) .	31,5 %
Nederländerna	29,5 »
Danmark	27,0 »
Frankrike	27,0 »
Ryssland	23,5 »
Spanien	23,0 »
Italien	22,0 »
Tyskland	17,0 »
Schweiz	17,0 »
Förenta staterna	17,0 »
Österrike-Ungern	14,0 »
Belgien	12,0 »

Jämförelsen är, som sagt, i flere afseenden bristfällig. Bl. a. må påpekas, att de stora ländernas budgeter i hög grad tyngas af räntor på *statskulder*, vanligen till största delen åsamkade genom krig, hvilket däremot i vida mindre grad är fallet med de små staterna. Märkligt är i alla fall, att Sverige och Norge, hvilkas försvarsåtgärder man vant sig att betrakta såsom alldeles otillräckliga, stå allra högst på skalan.

Naturligtvis saknas icke folk, som med hvarjehanda sofismer söka reducera betydelsen af dessa oerhörda offer, ja, som påstå, att de icke ens finnas till. Så har man nyligen kunnat läsa i tidningarna om en mycket talför medlem af svenska riksdagen, som menade att man skulle icke räkna så mycket på militärutgifterna: pengarna försvunno ju icke, de endast omsattes inom landet. Det är precis samma resonemang, som om man ville påstå, att det gör ingenting, om man hvar dag slår fönsterrutorna in hos en glasmästare — han får ju själf förtjänsten på att sätta in dem igen.

För att få ett begrepp om storleken af dessa militärbördor, behöfver man endast göra t. ex. följande enkla tankeexperiment: om man tager de inemot sextio millioner kr. som Sveriges försvarsbudget f. n. går till, och det manskap, som nu för dessa pengar öfvas i handgrepp och marscherande, och låter de senare i stället sysselsättas med järnvägsbyggande, så skulle Sverige kunna lägga sig till med öfver 800 km. järnväg om året utan att behöfva göra ett enda öres skuld eller öka den nuvarande skattebördan. Eller om man helt enkelt ville skicka männen hem igen,

hvar till sin stad och sina göromål, så skulle den summa pengar, som nu går med till militärväsendet, ungefär just vara hvad som behöfdes, för att Sverges hela arbetarklass kunde få genomförd en 8 timmars arbetsdag utan att vare sig den eller deras arbetsgifvare behöfde lida något afbräck i sina inkomster, eller den konsumerande allmänheten få betala sina varor dyrare. En och hvar inser, hvilken ofantlig materiell vinst Sverige skulle skörda genom det förre af dessa användningssätt, äfvensom det lika ofantliga kulturella framsteg, som ligger inneslutet i det senare.

De uppgifter, vi hittills lämnat, gälla alla de direkta utgifterna för militära ändamål; vilja vi mäta de indirekta offer folken få vidkännas i och för sitt försvarsväsen, så blir det naturligtvis ännu omöjligare att åstadkomma en noggrann uppskattning. Det tyngst vägande bland dessa är själfva den personliga uppoffring, som landets ungdom får underkasta sig i och för militäröfningarna. Detta offer är naturligtvis större i sådana länder, som ha ren värnpliktsarmé, än i dem, hvilkas armé, såsom vår egen, delvis består af yrkessoldater; ja, i England, som endast har värfvad armé, och där alltså soldaterna betalas för sin tjänst som andra arbetare, kan man väl knappast tala om något särskilt offer härvidlag. Klart är också att denna börda blir större ju längre öfningstiden är. I hvad mån åter detta offer kompenseras af förmåner, som kunna vinnas genom å lägerplatserna meddelade kunskaper och kroppslig utveckling, är en fråga, som är mycket svår att besvara. Att emellertid en sådan compensation endast kan äga rum i mycket obetydlig grad, torde vara själfklart.

Hvarför använder då icke Europa hela denna stora summa af kapital och arbetskraft, som det alltså faktiskt besitter, men som nu uppslukas af militärväsendet, till de ofvan nämnda eller andra produktiva ändamål? Från stormakternas sida lyder svaret: det är nödvändigt att använda dem på sätt, som sker — *för fredens bevarande*. — Det finnes folk som tror, att detta svar endast rymmer hyckleri, och att tvärtom bakom de stora rustningarna ligga stora krigiska planer. Men ju mera man söker sätta sig in i hithörande politiska och militära frågor, ett desto starkare intryck får man enligt min öfvertygelse, att det nämnda svaret är fullt ärligt menat. Ingen europeisk

makt, tror jag, kan i detta ögonblick med fog misstänkas för att vilja rubba freden inom Europa — men samtidigt fruktar hvarje europeisk makt sina grannar. Att häri ligger en ödesdiger själfmotsägelse, är ovederläggligt; och det är denna själfmotsägelse, som i praktiken tagit form af den militärskruf utan ända, som vi alla känna, och som, efter hvad vi ha sett, nu till och med börjat väcka allvarsamma betänkligheter äfven hos dem, hvilka själfva vrida kring den.

Den nuvarande situationen — oändliga rustningar, till fredens bevarande — ger anledning till uppkastande af två frågor, af hvilka vi vilja skärskåda den ena här, medan vi spara den andra till denna lilla boks slutkapitel.

Den första frågan är denna: är detta sätt att söka bevara freden ett effektivt sätt, för det till det åsyftade målet? För så vidt som den gäller ett eventuellt krig mellan två eller flera *stormakter*, måste denna fråga efter hvad jag kan finna, besvaras med ja. J. v. Blochs förut omnämnda stora arbete går egentligen blott ut på att visa, att det framtida kriget mellan de europeiska stormakterna, som så länge hägrat som en skräckbild för oss, i praktiken är omöjligt att värkställa. Han söker härvidlag först göra gällande, att den höjd de stora ländernas rustningar nu nått redan gjort dem oanvändbara. Krigsmaskinen, säger han, är för stor, den kan icke sättas i rörelse; i det ögonblick man vill använda den, kommer det att visa sig, att den ej kan fungera. Utan att inlåta mig på författarens bevis för denna sats, hvilket jag icke är kompetent att bedöma, förefaller det mig dock, som om han ur detta förhållande — dess riktighet alltså tills vidare obestridd — drager en något oriktig slutsats. Om krigsmaskineriet är för stort att kunna sättas i rörelse i sin helhet, så behöfver detta väl ej medföra annat eller mera, än att man vid behof får nöjas med att mobilisera en del däraf. Och den rätta slutsatsen blir då endast den, att stormakterna i sina rustningar redan nu skjutit öfver målet, och att de utan att äfventyra sin säkerhet skulle kunna draga in en del af dem. Jag syftar här icke på den möjligheten, att de alla enligt gemensam öfverenskommelse, efter samma måttstock och på samma tid skulle kunna reducera sina militära utgifter — detta är en sak alideles för sig — utan hvar och en af stormakterna skulle oberoende af de andra

kunna draga in en del af de effektiva arméernas numerär jämte motsvarande kostnader utan att därigenom på minsta sätt försvaga sin ställning, snarare tvärtom. Emellertid förs jag, som sagt, icke ytra mig om, huruvida hr v. Blochs hufvudsats i realiteten är riktig.

Däremot har samme författare ett annat resonemang, som han bilägger med talrika citat från samtidens största militära författare, och som förefaller mig afgörande. Det torde vara en ganska allmän föreställning, att framtidens krig komma att bli någonting fruktansvärdt i riktning af blodighet och direkt förstörelse, men däremot kortvariga och hastigt afgjorda. Enligt, som det tyckes, samtliga militära auktoritetens åsikt lär detta emellertid icke alls bli fallet. Framtidens krig komma att medföra relativt liten manspillan och relativt liten direkt förstörelse; ytterst få eller alls inga stora och afgörande drabbningar komma att levereras; båda parterna komma att i möjligaste mån hålla sig på defensiven, krigen komma att draga ut på längden; och för att citera (efter Bloch) en tysk militär-auktoritet, general v. der Goltz, reorganisatör af den turkiska armén, nuvarande chef för tyska arméns pioniertrupper: »de materiella hjälpkällorna komma att ha utsinat, innan ännu de militära krafterna ha blifvit uttömda». Alltså, ett framtida krig mellan stormakter skulle komma att sluta med *båda parternas ekonomiska ruin utan något som helst vunnet resultat.*

Det är lätt att begripa, att när de militära auktoriteterna sitta inne med denna insikt, deras fredskärlek nog är alldeles uppriktig, äfvensom, att deras enda stora och efter deras egen mening fullt tillräckliga försvar för de nuvarande rustningsbördorna är detta: fredens bevarande till hvarje pris. —

Om man emellertid ej endast betraktar förhållandet mellan stormakterna inbördes, utan tänker på stormakternas ställning gentemot de små staterna, äro utsikterna tyvärr icke så lugnande. Om det för en stormakt en gång i framtiden skulle bli eller förefalla såsom ett lifsinträsse att sätta sig i besittning af ett litet grannland eller någon del af dess område, så har i själfva verket stormakten alla kort på hand. Den har ingen inblandning att frukta från de andra stormakternas sida, hvilka aldrig vilja bryta freden — gent emot en jämbördig stat; och med den

ofvan skildrade arten af krigföring har den det i sin makt att med relativt ringa offer tvinga det lilla landet till underkastelse. Man behöfver endast medels några pansarfartyg och mindre krigsfartyg blockera hamnarna och sålunda hindra tillförsel och så skicka in i landet en truppstyrka, tillräckligt stark, icke att vinna några segrar utan endast att med undvikande af alla drabbningar *hålla det lilla landet i krigstillstånd*, så länge tills dess krafter äro uttömda. Om det lilla landet kan brödföda sig själf, såsom fallet varit med boerna i Transvaal, kan denna process möjligen draga ut rätt länge; är det återigen till öfvervägande del ett industriland, skall det tämligen snart tvingas till underkastelse. Det kommer då att vara ekonomiskt ruinerat och skall — förutsatt att det får behålla sin själfständighet — behöfva människoåldrar, innan det hinner repa sig igen.

Alltså — den väpnade freden är sannolikt en värksam och effektiv fredsgaranti, när det gäller ett krig mellan jämbördiga stormakter; men den bjuder ingen garanti för, att ej de små staterna skola bli uppslukade eller stympade.

Den andra frågan, om hvilken vi ofvan talade, blir därför denna: finnes det något annat medel till fredens bevarande, som först och främst skyddar äfven de små staterna, och som därefter erbjuder såväl dessa som de stora staterna en om möjligt lika effektiv fredsgaranti, men för billigare pris, än det den väpnade freden kostar dem? Innan vi kunna besvara denna fråga, måste vi undersöka, hur långt de män och kvinnor hunnit i sina sträfvanden, hvilka satt det såsom sin uppgift att konstruera och organisera en sådan fredsgaranti samt att söka upfostra folken till dess begagnande.

2. Fredsföreningarna.

Det har sagts om freds rörelsen, att den numera hunnit ut öfver det skede, då den i första hand behöfde vinna anhängare för sina idéer — den har redan börjat förverkliga dem. Som jag hoppas, skall den följande fram-

ställningen visa berättigandet af detta yttrande; men på samma sätt som ett visst antal anhängare är ett nödvändigt villkor för förvärligandet af en idé, på samma sätt är äfven själfva detta förvärligande, äfven om det endast sker bitvis och med stor försiktighet, det allra kraftigaste agitationsmedel för den ifrågavarande idéens utbredning. Vi se också, att på samma gång som fredsrörelsen vuxit så att säga i höjden, har den äfven vuxit på bredden. Sedan undertecknad skref sin förra fredsbroschyr*) har fredsföreningarnas antal ökat ofantligt; det finnes numera intet land i Europa (undantagandes Turkiet, Grekland och Spanien), som ej har någon organiserad fredsrörelse; och äfven i de länder, där denna rörelse har gamla rötter, ha nya sammanslutningar ägt rum, dels såsom filialer af de gamla, dels också bredvid de senare. Det samlade antalet organiserade fredsvänner öfverstiger numera $1\frac{1}{2}$ million. Vi ha intet skäl att härvidlag gå i detaljer, utan skola endast fästa oss vid två eller tre af dessa nya föreningar.

Det är först den nya stora kvinnoorganisationen Alliance universelle des femmes pour la paix, kvinnornas allmänna fredsförening, som bildades 1896 i Paris under ordförandeskap af prinsessan Wiszniewska. Denna kvinnoorganisation har gifvit stöten till bildandet af en hel rad nationella kvinnliga fredsföreningar, och den underhåller en liflig förbindelse med alla befintliga sådana, äldre och yngre, och utgör sålunda ett värligt centrum för den speciellt kvinnliga fredspropagandan.

Äfven Sverges kvinnliga fredsförening, hvilken stiftades ungefär samtidigt med den ofvannämnda, underhåller en ständig förbindelse med denna. Sverges kvinnliga fredsförening har dessutom sökt påverka opinionen genom utgifvande af utmärkta små fredsskrifter, genom att hålla tidningarna à jour med hvad som i fredssakens inträse kan vara att notera, samt icke minst genom sin pedagogiska afdelning, hvilken har till uppgift att bland uppfostrare, mödrar och lärare, vinna anhängare för fredssakens principer. Under dess egid värkställdes äfven år 1899 ett stort upprop med anledning af konferensen i Haag, hvilket erhöi ej mindre än 228,000 underskrifter.

*) Fredsrörelsen af A. B. Wicksell. Verdandis småskrifter n:o 49.

F. n. är Sverges kvinnliga fredsförening sysselsatt med en undersökning om kasärnlivets invärkan på manskapets fysiska och moraliska utveckling i de olika länderna, samt hvilka botemedel som tillgripits och visat sig värksamma, där detta inflytande till äfventyrs varit skadligt.

En annan fredsorganisation, som förskrifver sig från de senare åren, och som jag här skulle vilja närmare omtala, är den *norska fredsföreningen*. Den bildades år 1895, sedan dock under de närmast föregående åren en mängd lokala föreningar uppstått, på initiativ af den lifaktigaste bland dessa, fredsföreningen i Flekkefjord, hvilkens ordförande, redaktör Bernhard Hansen, var utgifvare af *Det norske fredsblad*. Den omfattar nu ett 40-tal lokalföreningar. Hvad som gör denna organisation värd ett särskilt omnämnande, är den omständigheten, att inom densamma en principiell strid ägt rum rörande förhållandet mellan freds rörelsen å ena sidan och försvarsrörelsen å den andra.

I allmänhet ha de olika ländernas fredsföreningar haft sin ställning till den speciella försvarsrörelsen, där en sådan har funnits, tämligen gifven. Försvarsrörelsens närmaste mål har varit militärväsendets utveckling och militärbudgetens ökande; fredsföreningarna ha sökt att minska dessa eller åtminstone att hålla dem vid status quo; bådas uppgifter ha sålunda varit direkt stridande mot hvarandra, fast båda vanligen drifvit sin agitation under mycken ömsesidig höflighet.

I Norge ha de politiska förhållandena medfört en helt annan situation. Man kan nog utan öfverdrift säga, att i Norge hela nationen, höger som vänster, är fredsvänlig, och detta icke endast i den bemärkelse, i hvilken ordet äfven kan passa på alla andra européer, nämligen såsom önskande och eftersträfvande fredens bevarande, utan fredsvänlig i den mening, att de äro fullt villiga att understödja all värksam fredspropaganda, äfvensom att för egen del i möjligaste mån tillgodogöra sig alla de civila eller judiciella fredsgarantier, som hittills skapats och framdeles kunna komma att skapas mellan makterna. Men ursprungligen har det, som naturligt är, varit vänstern, som fört fredssaken framåt. Vänstern har emellertid också haft en annan stor sak att föra framåt, nämligen den nationella själfständigheten med afseende på utrikespolitiken. Denna

norska kamp för själfstyrelse på det utrikespolitiska området förde i midten af 1890-talet i Sverige till den s. k. tvångsrevisionistiska rörelsen, under hvilken från några håll äfven hotelser framkommo, om att Sverige med vapenmakt skulle tvinga Norge att uppgå sina fordringar på egna organ för utrikespolitiken. Norge hade dittills, medvetet om att lefva i det bästa och fullständigaste samförstånd med alla andra länder, betraktat sitt härväsende som något relativt oviktigt. Som en förfärande blyxt kom nu uppenbarelsen af, att en fara värligen kunde föreligga och det på närmare håll än någon anat. Den forna likgiltigheten för härordningsfrågorna byttes nu i en nästan febril värksamhet till stärkande af det nationella försvaret, och äfven sedan det, redan ganska snart efter tvångsrevisionismens värsta skrändagar, blifvit klart, att massan af svenska folket vid närmare besinning med otvetydig afsky visade ifrån sig tanken på användande af vapenmakt gent emot broderlandet, har i Norge den påbörjade utvecklingen af landets försvarskraft alltjämt fortgått med oförminskad energi.

Den stridsfråga, som alltså strax vid bildandet af den samlade norska fredsorganisationen väcktes inom föreningen var, hur de förklarade fredsvännerna skulle ställa sig gent emot dessa pågående rustningar. Föreningen delade sig från början i två partier med diametralt motsatta åsikter i detta stycke; båda ha såväl i som utanför föreningen med ifver förfäktat sin mening; än det ena än det andra partiet har haft öfvervikten inom föreningen och besatt ordförandeplatsen; för närvarande är det parti rådande, som ställt sig solidariskt med vänstern i dess helhet och förordat försvarets vidare stärkande och utvecklande.

För egen del ställer jag mig äfven principiellt på denna sida. Frågan är, såvidt jag kan se, alldeles analog med problemet om rätten till nödvärn. Liksom det endast torde vara de extremaste Tolstoyaner, hvilka förneka rätten till nödvärn, på samma sätt torde de flästa fredsvänner anse det som en stats rätt och äfven plikt, att därest fara värligen kan finnas, söka gardera sig mot denna äfven genom rustningar — såvida nämligen möjlighet finnes, att dessa kunna bli för ändamålet effektiva, d. v. s. om båda parterna äro någorlunda jämbördiga i styrka.

3. De internationella fredskongresserna och fredsbyrån i Bern.

De internationella fredskongresserna ha sedan 1892*) oafbrutet fortsatts. Sådana ha hållits 1893 i Chicago, 1894 i Antwerpen, 1896 i Budapest, 1897 i Hamburg och 1900 i Paris. De ha under denna tid liksom förut (de började år 1889) arbetat efter samma plan och alltjämt sökt realisera sitt tredubbla ändamål: dels att i de städer och länder, där de hållas, värka som ett agitationsmedel för fredssaken i sin helhet, dels att erbjuda de deltagande medlemmarna tillfälle att få ett intryck af olika länder äfvensom att komma tillsammans med andra personer af olika nationaliteter och med dem byta åsikter angående internationella problem, dels också att medels resolutioner, hvilka senare tillställas alla fredsöreningar, klarlägga hela fredsrörelsens teoretiska grundval, att diskutera de delar af folkrätten, som för denna sak ha särskilt inträse, och äntligen att genom utarbetande af praktiska organisationsförslag för blifvande skiljedomstolar och förslag till ordalydelse af permanenta skiljedomstraktater, underlätta det praktiska användandet af dessa medel för fredens bevarande.

Utrymmet tillåter ej att i denna lilla framställning utförligt ingå på de fattade resolutionerna. Vi skola endast omnämna några få, af större principiell betydelse, för att visa tendensen i det hela.

Rörande fredsrörelsens teoretiska grundval ha kongresserna uttalat:

att den mellan människorna såsom individer allmänt erkända broderlighetens princip nödvändigt måtte föra till äfven folkens förbrödring;

att folken liksom individerna ha rätt till nödvärn; denna sats antogs under protest från kväkarna, hvilka i synnerhet i England utgöra en betydande del af fredsvännerna.

Att grundvillkoret för en internationell skiljedoms-

*) Se Fredsrörelsen af *A. B. Wicksell*. Verdandis småskrifter n:o 49.

institution är det fulla erkännandet af hvarje i öfverenskommelsen deltagande folks själfständighet och integritet.

Rörande folkrätten ha kongresserna dels uttalat sig om begreppet »internationell person», hvilket de sätta lika med begreppet »nation» öfverhufvud, dels också om den rättighet, som bör tillkomma kolonialländer, att, när de därtill känna sig mogna, konstituera sig såsom själfständiga stater.

Med afseende på skiljedomstolarnas organisation o. s. v. uppdrog kongressen i Bern (1892) åt den internationella fredsbyrån att utarbета ett förslag till schema för permanenta skiljedomstraktater. Detta skedde äfven, och förslaget antogs af kongressen i Antwerpen (1894). Dess hufvuddrag återfinnas såväl i den engelsk-amerikanska skiljedomstraktaten, hvars öde längre fram skall relateras, som ock i den af konferensen i Haag antagna skiljedomsorganisationen.

Kongressen i Rom (1891) beslöt på förslag af den utmärkte danske fredskämpen *Fredrik Bajer* upprättandet af fredsbyrån i Bern. Denna hade till uppgift, dels att bilda ett föreningsband emellan samtliga fredsföreningar samt att tillhandahålla såväl dessa som enskilda personer de upplysningar de kunna önska, dels att trycka och sprida de på kongresserna fattade besluten äfvensom förbereda de blifvande kongresserna, dels äntligen — i den mån dess tillgångar det medgifva — samla allt material rörande fredssaken. I detta senare afseende skulle man kunna tänka sig, att Nobelinstitutet i Kristiania skulle bli dess arftagare och fortsätta dess arbete, så att med tiden ett fullständigt specialarkiv angående denna sak kan komma att föreligga.

Byrån har äfven att utföra särskilda uppdrag, som kongresserna kunna gifva den, oftast i förening med af kongresserna eller byråns styrelse utnämnda särskilda kommittéer. Vid styrelsens senaste sammanträde i Paris i oktober förra året tillsattes sålunda på hr Bajers förslag ett utskott bestående af 6 medlemmar för att undersöka de mest praktiska medel att befrämja bildandet af en fredsallians af neutrala stater — en fråga, hvartill vi i det följande få anledning att återkomma.

Slutligen utger byrån en periodisk publikation, *Correspondence bimensuelle*, som innehåller korta notiser om allt

som för fredsvännerna kan vara af något inträse att veta, och som gratis skickas till alla fredsföreningar äfvensom till de tidningar och enskilda personer, som önska att erhålla densamma.

Byrån har hela tiden stått under ledning af sin stiftare och ordförande, hr Fredrik Bajer; det dagliga arbetet och omsorgen åligger dess energiske generalsekreterare, schweizaren hr *Elie Ducommun*. Byrån är inregistrerad i Schweiz såsom juridisk person, hvilket bland annat medför, att den kan mottaga legater. Den har äfven haft glädjen att erhålla sådana; bl. a. har en numera afdiden fredsvän, madame *Griess-Traut*, testamenterat den ett belopp, hvaraf årliga inkomsten utgör 1,000 frcs. Föröfrigt har dess ekonomiska ställning upprätthållits dels genom bidrag från fredsföreningar och enskilda personer, dels äfven genom bidrag från en del stater. Det schweiziska förbundsrådet bidrager sålunda med 1,000 francs om året, norska stortinget med 500 kr. om året; danska staten har ett år beviljat 2,000 kr., och svenska riksdagen har innevarande år för första gången beviljat ett anslag af 750 kr.

4. De interparlamentariska konferenserna och det interparlamentariska rådet.

De interparlamentariska konferenserna stiftades, såsom redan i min förra broschyr meddelats, d. 31 okt. 1888 i Paris af ett antal franska och engelska parlamentsledamöter. Initiativet hade tagits af fransmannen *Frédéric Passy* och engelsmannen *Randal Cremer*. Den första konferensen hölls 1889 i Paris; senare ha konferenser hållits 1890 i London, 1891 i Rom, 1892 i Bern, 1894 i Haag, 1895 i Bryssel, 1896 i Budapest, 1897 i Bryssel, 1899 i Kristiania och 1900 i Paris.

Frédéric Passy har en gång uttalat, att de interparlamentariska konferenserna voro en dotterorganisation af de internationella kongresserna, men en dotter som komme att öfverstråla sin mor. Då man nu, sedan dessa konferenser varit i värksamhet i 11 år, med ledning af deras

förhandlingar går att undersöka, huruvida detta omdöme besannats, torde man, ledsamt nog, komma till det resultat, att så icke varit händelsen. Naturligtvis är det alltid i och för sig betydelsefullt, att parlamentsledamöter från olika länder regelbundet få anledning att träffa hvarandra; men man hade af dessa konferenser väntat sig, att från dem initiativ skulle utgå, hvilka åter skulle medföra ett ökat beaktande af fredssaken inom parlamenterna själfva. Med undantag af en resolution på konferensen i Bern (1892), däri konferensen anmodade sina medlemmar att söka förmå de representationer, de tillhöra, att genom en mellanfolklig konferens förskaffa erkännande åt grundsatsen om ocränkbarheten af enskild egendom till sjöss under krigstid, och hvilken verkligen ledde till motioner i detta syfte i en del riksdagar, däribland i den svenska (af hr Wavrinsky m. fl), har intet direkt inflytande af riksdagsmännens öfverläggningar på konferenserna försports i deras handlingssätt, sedan de återkommit till sina respektive hemland. De ledas där som förr ej af de stora synpunkterna, utan af de små, nationellt politiska — många gånger ej ens af dem utan af partipolitiska.

Dock kunna vi notera ett dylikt konferensbeslut, hvilket möjligen blifvit af betydelse, ehuru denna ej visat sig inom parlamenterna. Den interparlamentariska konferensen i Haag (1894) beslöt att uppdraga åt en kommitté af 6 medlemmar att förbereda ett för nästa konferens afsett förslag till bildande af en internationell, permanent skiljedomsstol. Detta utarbetades äfven och antogs af konferensen i Bryssel 1895. Detta utkast till en permanent skiljedomsstol tillställdes alla länders utrikesministerier, där det dock tillsvidare helt fridfullt blef liggande. Sedan emellertid det ryska manifestet kommit, och fråga blef om ett detaljerat program för den blifvande konferensen, skickade styrelsen för interparlamentariska unionen, hvilken sammanträd i Bryssel 30 september 1898, till grefve Muravieff en skrifvelse, däri tillvaron af detta utkast påpekades. Skiljedomsfrågan upptogs också på det detaljerade programmet, fast den ej med ett ord blifvit omnämnt i det första manifestet.

Dessutom ha de interparlamentariska konferenserna åstadkommit två organisationer, hvilka visserligen ännu ej hunnit göra några storverk, men som man dock kan

hoppas och vänta i en framtid skola bli mycket nyttiga och användbara. Detta är först själfva det *Interparlamentariska Förbundet* (Union interparlementaire pour l'arbitrage international). Redan mötet i London uttalade sig för bildandet af parlamentariska grupper eller parlamentariska kommittéer, som de först kallades, i hvarje land, som på konferenserna blef representerat. Sådana grupper kommo också till stånd i många folkrepresentationer. Den svenska interparlamentariska gruppen, som har till ordförande hr *Wawrinsky*, hvilken alltid varit en synnerligen inträsserad och energisk vän af fredssaken, räknar f. n. ett 70-tal medlemmar af båda kamrarna, däribland dock endast en enda nuvarande medlem af första kammaren. Den danska parlamentariska gruppen består af ej mindre än 112 medlemmar af den samlade riksdagens 180, och man väntar, efter de nyss afslutade nya folketingsvalen en ytterligare ökning af gruppen. Det interparlamentariska Förbundet, hvilket bildades af mötet i Bern, består nu af alla dessa parlamentariska grupper. Enligt stadgarna, som reviderades vid mötet i Kristiania (1899), utgöres förbundets styrelse af det s. k. interparlamentariska Rådet, som består af två medlemmar för hvarje nationalförsamling, som är representerad i Förbundet af en i vederbörlig ordning konstituerad grupp. Detta råd har att föra medlemsförteckning öfver de nationella grupperna, att söka få liknande grupper bildade i de länder, där ännu ingen sådan finnes, att sammankalla konferenserna och värkställa deras beslut, att vara mellanhand för de nationella grupperna samt att förvara arkiven. Det interparlamentariska Rådets administratör är medlemmen af schweiziska förbundsrådet dr *Gobat*.

Det är en allmänt utbredd föreställning, att de interparlamentariska konferenserna ha en särskild »interparlamentarisk byrå» i Bern af samma art som den internationella fredsbyrån. Detta är en missuppfattning, beroende på ett oegentligt uttryck i Förbundets ursprungliga stadgar, där dess styrelse i förbindelse med den då s. k. direktören, sedermera administratören kallas för en interparlamentarisk byrå. Detta har sedermera ändrats; i de nu gällande stadgarna ha den år 1892 upprättade »byråns» funktioner öfverflyttats på det interparlamentariska Rådet.

Sålänge själfva de parlamentariska grupperna ej visa större lifaktighet och förmåga af initiativ, än hittills varit

fallet, har naturligtvis ej håller det interparlamentariska Förbundet något större inflytande. Men när fredssaken en gång genomträngt allmänhetens medvetande och genom dess kraftiga påtryckning blifvit en aktuell politisk fråga, då kan det bli af synnerligen stor betydelse, att denna organisation finnes till.

Den andra organisationen, som stiftats af konferenserna, är den interparlamentariska Prässunionen. Denna unions stiftande beslöts af konferensen i Paris 1900 på förslag af den ungerske deputeranden greve *Albert Apponyi*; dess organisation skulle vara alldeles analog med interparlamentariska Förbundets. De interparlamentariska gruppernas medlemmar anmodades att hvar i sin stad sätta sig i förbindelse med så många tidningar som möjligt, hvilka voro villiga att sammansluta sig till en nationell prässgrupp. Alla prässgrupperna skulle därefter välja en gemensam styrelse, hvilken skulle vara mellanhand dels mellan grupperna inbördes dels mellan prässunionen och den interparlamentariska unionen; och man skulle öfverallt söka att göra förbindelsen mellan dessa två slag af nationella grupper, den parlamentariska och prässgruppen, så innerlig som möjligt. Ifall detta kan genomföras — det beslöts ju först nu i höstas — så vore naturligtvis därmed en stor kraft tillförd fredsarbetet; men allt beror på, att saken från början gripes an på ett praktiskt och effektivt sätt.

5. Fredssaken inför parlamenten.

Såsom framgår af föregående kapitel, är om fredsfrågans behandling i och af parlamenten ej just mycket att säga. Den riksförsamling, som otvifvelaktigt mäst hedrat sig vis à vis fredssaken, är, som man vet, norska stortinget. Genom Verdandis förra fredsbrochyr torde våra läsare ha sig bekant, hurusom stortinget upprepade gånger — sista gången med alla röster — tagit initiativet till att de för-enade rikena skulle ansluta sig till existerande skiljedoms-traktater eller själfva föreslå upprättandet af dylika; det är också bekant, huruledes dessa initiativ hvarje gång

strypts af svenska utrikesstyrelsen. Äfven år 1897 antog stortinget enhälligt en adress till konungen med anhållan, att förberedande steg måtte tagas för afslutande af skiljedoms-traktater mellan norska staten och andra makter. Denna adress förklingade lika ohörd som de andra. Likaledes torde vara känt, att stortinget med ett årligt bidrag understöder dels, såsom vi redan erinrat om, den internationella fredsbyrån i Bern dels äfven det interparlamentariska Förbundet, till hvilket det dessutom år 1895 voterade ett särskilt anslag å 2,000 kr. Äfven var norska stortinget den första riksdag, som officiellt skickade representanter till de interparlamentariska konferenserna och beviljade medel till deras deltagande. Likaledes voterade stortinget en större summa (50,000 kr.) till afhållandet af den 9:de konferensen, som ägde rum i Kristiania.

Äfven en annan hithörande sak har varit framme för stortinget, nämligen frågan om, huruvida de personer, hvilka på grund af samvetsbetänkligheter vägra att göra krigstjänst, kunde antingen befrias från denna eller er-hålla densamma utbytt mot annat arbete för statens räk-nung. Regeringen fick i uppdrag att utreda frågan, och den fann, att sådana fall endast förekommo i en mycket obetydlig skala, och att ingen anledning fanns att för deras skull göra någon ändring i den allmänna obligato-riska värnplikten; dock ville den såvidt möjligt söka att tillmötesgå de ifrågavarande personernas samvetsbetänklig-heter genom att låta dem tjäna vid sjukvården eller i trängten, dock utan att vederbörande skulle ha rät-tighet att ovillkorligen fordra detta.

På grund af stortingets starkt prononcerade fredsvän-lighet hugnades det äfven med administrationen af den stora Nobelska fredsdonationen. Det förberedes nu upp-rättande af ett Nobelinstitut för fredssaken i Kristiania, och detta institut, som ju har sin ekonomi tryggad, kan öfvertaga mycket nyttigt arbete, som ännu måst ligga nere (se s. 17); där kommer sannolikt att bli till-finnandes såväl fredsrelsens stora specialarkiv som ett stort specialbibliotek. För utdelande af det årliga freds-priset har stortinget tillsatt en kommitté, bestående af: riksadvokaten Getz, statsminister Steen, stortingsman John Lund, Björnstjerne Björnson samt statsrådet Lövländ.

Det första priset skall utdelas detta år den 10 dec., Nobels dödsdag.

Det har redan omtalats att inom svenska riksdagen år 1893 förslag väcktes angående sammankallande af en konferens för beredande af skydd för privat egendom under sjökrig. Motionen utarbetades af hr Henrik Hedlund och försvarades också af honom med all kraft, men föll i båda kamrarna. Äfven med afseende på anslutning till bestämda skiljedomstraktater har ett försök gjorts i svenska riksdagen år 1890, närmast med anledning af norska stortingets analoga beslut. Motionen tillstyrktes af ett andra kammarens utskott, men den föll senare i båda kamrarna, i första kammaren med 58 röster mot 4, i andra kammaren med 85 röster mot 83.

Af hr Wavrinsky m. fl. har jämväl flera gånger väckts motion om anslag till den internationella byrån i Bern. Äfven dessa motioner ha hvarje gång fallit, tills riksdagen slutligen i år d. 11 april med 199 röster mot 153 beviljade 750 kr.

Det mäst betydelsefulla som ägt rum i svenska riksdagen med afseende på fredssaken, är dock hr A. Hedins stora motion af den 26 jan. 1899 om skrifvelse till K. M:t angående inledande af förhandlingar beträffande aftal mellan Sverge, Norge och Danmark om en samfärdig deklARATION till öfriga makter, hvarigenom de tre skandinaviska staterna förklara sig för principiellt och permanent *neutrala*, äfvensom om beviljande af 10,000 kr. till bestridande af utgifter för en konferens af delegerade från de tre länderna.

Hr Hedin anför i motiverna till sin motion, att det gamla begreppet »garanterad neutralitet» numera måste anses föråldrat. Neutraliteten är icke en undantagsställning, som kan beviljas af stormakternas nåd och skulle behöfva någon deras garanti; en stats neutralitet hör så att säga till dess »människorättigheter»; det är ett tillstånd som den kan försätta sig uti, eller icke, efter sin egen suveräna vilja; och vill en stat förklara sig själf neutral, så är detta ett tillkännagifvande, som öfriga makter hvarken ha att medgifva eller att förkasta, endast att mottaga. Särskilda tillkännagifvanden om neutralitet ha ofta förut förekommit just från de skandinaviska staterna, hvilka till och med kunna berömma sig af att ha infört en hel ny neutralitetsprincip; men detta har endast skett, omedelbart innan ett krig bröt ut eller hotade att bryta ut.

De sålunda afgifna förklaringarna ha af de andra makterna alltid respekterats och ha under kriget skaffat de neutrala staterna mycket stora förmåner.

Som nu de skandinaviska länderna ej kunna ha någon annan utrikespolitik än att vid alla krigiska förvecklingar hålla sig strängt neutrala, framhåller hr Hedin, att i stället för att vänta med sin neutralitetsförklaring, tills ett krig står för dörren och det till äfventyrs kunde ligga i någon af de krigförande makternas inträse att icke höra på det örat, det vore mera skäl att redan nu under full fred meddela makterna en generell neutralitetsförklaring, ett tillkännagifvande af, att de skandinaviska länderna alltid och under alla omständigheter ämna förhålla sig strängt neutrala. Som samma inträse också är Danmarks, var alltså hr Hedins förslag, att äfven Danmark skulle inbjudas att deltaga med halföns två stater i en öfverläggning rörande lämpligheten af ett sådant tillvägagående.

I första kammaren föll denna motion, utan att ett ord spilldes därpå. I andra kammaren uppnådde den 62 röster; öfriga röster afgåfvos för utskottets förslag, hvilket också blef första kammarens beslut, och hvilket gick ut på att uttala en förväntan, »att K. M:ts regering allt fortfarande icke lämnar något tjänligt tillfälle obegagnat att söka öfvertyga utlandet om, att Sverige-Norges sträfvan under en konflikt medan andra stater uteslutande skall riktas på att upprätthålla de Förenade Rikenas neutrala ställning».

Debatten erbjöd från motståndarnas sida endast fraser och missförstånd; visserligen ville alla upprätthålla Sverges neutralitet, men samtidigt ville man bevara dess »handlingsfrihet», — d. v. s. dess rättighet att låta tvinga sig in i en krigisk allians. Utrikesministern menade, att ett sådant tillkännagifvande af neutralitet, som här var fråga om, ej skulle föra till det önskade resultatet; makterna skulle ej känna sig bundna däraf. I det hela tycktes församlingen i ett neutralitetstillstånd se endast faror och försåt; men icke förty ville den — se resolutionen — af all makt upprätthålla de Förenade Rikenas neutrala ställning — bara icke officiellt tala om det på förhand.

Danska folketinget har liksom norska stortinget antagit två resolutioner angående skiljedom. Den ena antogs d. 27 mars 1888. den andra d. 21 nov. 1892 af samma anledning som norska stortingets adress till konungen samma år, nämligen den inbjudning från Förenta staterna, om

hvilken vi längre fram skola tala. Äfven neutralitetsfrågan har upprepade gånger diskuterats i folketinget och föranledde d. 3 dec. 1896 till ett uttalande, hvilket några år senare svenska riksdagen så godt som ordagrant kopierade — för att komma ifrån hr A. Hedins motion. Förut har nämnts, att Danmark år 1895 voterat ett anslag å 2,000 kr. till den internationella fredsbyrån i Bern; tillfogas kan att riksdagen år 1900 enligt regeringens förslag beviljade ett anslag af 3,500 kr. för riksdagsmäns deltagande i den interparlamentariska konferensen i Paris.

Om de öfriga staternas riksförsamlingar är ej mycket att säga. Den som under alla skiften ställt sig mest välvilligt till fredsfrågorna är nog engelska underhuset, där upprepade gånger resolutioner antagits, uttryckande husets villighet att såväl följa initiativ från andra stater angående afslutande af skiljedomstraktater som ock att själf taga sådana initiativ.

I Frankrike ha åtskilliga motioner väckts i kamrarna tid efter annan, men vanligen utan något resultat. Af inträse kan vara en motion af 19 dec. 1896 af Dejeante om inkallande af en kongress för att öfverväga möjligheterna för en allmän och gradvis afväpning, samt ett förslag af Vaillant (1899) att regeringen skulle föreslå de andra makterna upprättandet af en permanent skiljedomstol. Förslaget föll med 303 röster mot 228. Nu just i dagarna har på privat väg försports, att den förut påtänkta frågan om afslutande af en särskild skiljedomstraktat mellan Frankrike och England äfvensom mellan Frankrike och Förenta staterna ånyo börjat diskuteras i politiska kretsar i Frankrike.

Äfven österrikiska riksdagen har hos sin regering anhållit, att den ville i alla handelstraktater med främmande makter insätta en klausul om skiljedom (så har äfven skett i nyare traktater), samt att regeringen ville öfverväga möjligheten att med andra stater afsluta skiljedomstraktater rörande specificerade frågor.

Amerikanska kongressen har diverse gånger uttalat sig för afslutande af skiljedomstraktater; men allt hvad godt den i så hänseende gjort, har tyvärr förstörts genom senatens nekande att ratificera den redan från regeringarnas sida färdiga och undertecknade engelsk-amerikanska skiljedomstraktaten, hvarom mera i nästa kapitel.

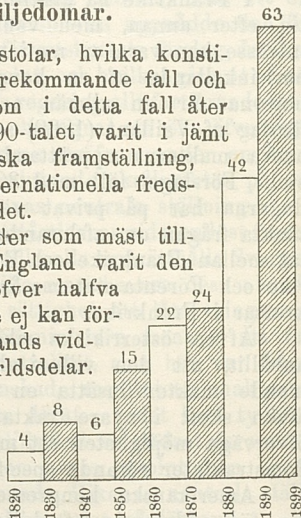
6. Fredssaken inför regeringarna.

Märkvärdigt nog är i närvarande stund nästan mera godt att säga om regeringarnas förhållande till fredssaken än om parlamentens. Möjligen beror detta därpå, att på samma gång regeringarna liksom parlamenten röna inflytande af de folkstämningar, som förorda användandet af fredliga medel till tvistigheters biläggande, ha regeringarna äfven en djupare insikt, än fallet torde vara med parlamenterna, om svårigheterna och farorna vid ett eventuellt krig. Hur nu härmed må förhålla sig, så har ju all praktisk användning af medling och skiljedom legat i regeringarnas händer, och när vi undersöka, i hvilken grad dessa under loppet af det sista decenniet gjort bruk af sådana fredliga medel, så är det egentligen endast Transvaalkriget som utgör den svarta punkten i en tafra, som äljes är ljusare än man skulle ha väntat.

A. Tillfälliga skiljedomar.

Anlitandet af skiljedomstolar, hvilka konstituerats särskilt för hvarje förekommande fall och efter afkunnandet af sin dom i detta fall åter upplösts, har äfven under 90-talet varit i jämt stigande. Vidstående grafiska framställning, hvilken uppgjorts af den internationella fredsbyrån i Bern, visar förhållandet.

Ser man på, hvilka länder som mest tillgripit skiljedom*), så har England varit den initiativtagande i åtskilligt öfver halfva antalet fall, hvilket förhållande ej kan förvåna, då man betänker Englands vidsträckta förbindelser i alla världsdelar. Ser man vidare på listan, upptäcker man, att åtminstone den ena af de stridande parterna nästan alltid varit någon utom-

Internationella skiljedomar från 1820—99.

*) I bihanget finnes en lista omfattande alla mera väsentliga skiljedomar under det sista decenniet och visande såväl, hvilka länder som varit inträddade, som hvad striden gällt, och hur och af hvem den bilagts.

europaisk makt, och äfven i de ganska få fall, där tvisten stått mellan två europeiska makter, såsom mellan England och Frankrike eller England och Ryssland, har tvisteämnet varit tillfinnandes i de tvistande staternas utom-europeiska inträssfärer.

De mäst betydande, af de under denna tid behandlade skiljedomssakerna äro väl striden mellan England och Frankrike om fisket vid New-Foundland och mellan England och Förenta staterna om sälfisket i Bering-sund.

B. Permanenta skiljedomstraktater.

I min förra fredsbroshyr omtalades den stora panamerikanska skiljedomstraktaten, som då nyss undertecknats i Washington af delegerade från alla amerikanska stater. Denna öfverenskommelse, som af fredsvännerna mottogs med så stor glädje, kom emellertid till sist att gå upp i rök. Visserligen hade den, som sagt, undertecknats af samtliga delegerade på den panamerikanska kongressen, och dessa hade låtit sig lyckönskas från höger och vänster, men så reste de delegerade hvar och en till sitt land igen, och så — hördes ingenting vidare af. Af obekant orsak har ingen enda af de amerikanska staterna sedan ratificerat traktaten; den blef liggande i Washington såsom lika mycket förstört papper.

Efter denna bedröfliga historia ha vi förutom intagandet af skiljedoms klausuler^{*)} i nyare handelstraktater, såsom t. ex. i traktaten mellan Norge och Schweiz (1894) att anteckna två permanenta skiljedomstraktater, af hvilka dock den ena till slut kom att röna samma öde som den panamerikanska traktaten, men denna gång dock ej på grund af något fel eller försummelse från regeringarnas sida.

Detta var den engelsk-amerikanska skiljedomstraktaten, som den 11 jan. 1897 undertecknades i Washington af Förenta staternas statssekreterare mr Olney och engelska regeringens befullmäktigade sir (nu lord) Julian Pauncefote. Denna traktats hufvuddrag voro i korthet följande:

För tvistigheter angående pänninganspråk under-

*) En fullständig förteckning på alla sådana finnes i den officiella berättelsen om Haagerkonferensen (Descamps' rapport).

stigande 100,000 £ är skiljedom obligatorisk; domstolen skall bestå af 3 skiljedomare, en vald af hvardera parten och den tredje af de två först utnämnda.

Alla pänningfordringar öfverstigande 100,000 £ samt alla tvistigheter gällande tolkning och tillämpning af traktater äro likaledes underkastade obligatorisk skiljedom. Domstolen blir densamma som i förra fallet, och ifall dess dom fälles enhälligt, får den icke öfverklagas. Är däremot domen ej enhällig, skall hvardera parten ha rättighet att inom 6 månader begära revision däraf hos en ny domstol. Denna skall då bestå af 5 medlemmar, jurister i höga ställningar, af hvilka ingen får ha varit medlem af den förra domstolen. Länderna välja hvardera två, och dessa välja tillsammans den femte.

Sådana tvistigheter slutligen, som angå territoriala svårigheter, därunder innefattade alla anspråk på landområden, sjöfartsfrågor och fiskerier, skola äfven obligatoriskt underkastas skiljedom. Domstolen skall här bestå af 6 medlemmar, hvaraf tre väljas af amerikanska regeringen bland amerikanska högsta domstolens medlemmar och de tre andra af engelska regeringen bland medlemmar af den engelska högsta domstolen eller af Privy Councils domstolskommitté. Ifall den dom, dessa förkunna, fattats enhälligt eller med en majoritet af fem mot en, blir den slutgiltig och inappellabel. Är majoriteten mindre än fem mot en, ha parterna tre månader på sig att protestera mot densamma; har ingen protest hörts af inom denna tid, anses domen antagen. Ifall en af parterna protesterar, eller ifall domstolen ej kommit till något resultat, i det 3 röster stått mot 3, betraktas domen såsom annullerad. Dock få ej håller då fientliga mått och steg tillgripas, innan den ena eller båda parterna ha anmodat någon vänligtsinnad makt att försöka medling.

Denna traktat undertecknades som sagt af båda regeringarnas fullmaktsinnehafvare, och ratifikation skulle följa inom 6 månader. Den följde också i vanlig ordning från engelsk sida; från amerikansk däremot strandade den på — motstånd inom senaten. Den erhöi visserligen majoritet men ej kvalificerad sådan ($\frac{2}{3}$ af de röstande), hvilket var nödvändigt för dess antagande. Detta motstånd lär ej ha berott på någonsomhelst betänklighet med afseende på traktatens form eller innehåll, utan uteslu-

tande på de allra småaktigaste partipolitiska hänsyn. Ett presidentval förestod, och den dåvarande regeringens motståndare menade, att ratifikationen af denna traktat skulle stärka dennes position i valkampen och följaktligen i motsvarande grad skada deras egen. Den därefter valda presidenten Mac Kinley förkunnade visserligen omedelbart efter valet, att det var hans afsikt att återupptaga förhandlingarna med England — men så kom först kubanska kriget, sedan sydafrikanska kriget, och det gynnsamma ögonblicket hade gått förlorat.

Den andra permanenta skiljedomstraktaten, som vi ha att omtala, blef dess bättre värligen realiserad. Det är skiljedomstraktaten mellan Italien och Argentina, hvilken undertecknades med bindande värkan i Rom den 23 juli 1898.

Denna traktat är permanent, obligatorisk och generell. Den omfattar alla tvistigheter, som kunna komma att yppa sig emellan de två staterna af hvad natur de vara må, hvilka ej kunnat ordnas på vanlig diplomatisk väg. Skiljedomarna skola vara tre, en vald af hvardera parten och den tredje af dessa två, och det har stadgats, att ingen af dessa domare får vara medborgare i någon af de tvistande staterna eller på något sätt inträsserad i saken, utan samtliga skola vara helt och hållet utomstående. Deras dom fattas med vanlig majoritet och är fullständigt definitiv. En revision af domen kan begäras endast i det fall, att den grundats på något falskt eller felaktigt dokument eller på en notoriskt felaktig uppfattning af fakta. Revisionen sker då genom samma domstol, som först haft saken om hand.

Utom att denna traktat alltså är permanent och fullt generell, utan något kryphål med afseende på saker, hvilka »beröra nationernas heder», eller dylikt, som vid behof kan få betyda hvad som helst, är äfven att märka den uttryckliga bestämmelsen, att ingen af skiljedomarna får tillhöra någon af de kontraherande länderna eller där ha sin bostad. I allmänhet har vid valet af skiljedomare snarare den motsatta principen gjort sig gällande, och det är utan vidare klart, att det att välja domare enligt samma princip, som man väljer sina advokater, lätt kan föra till svårigheter och slitningar, som kunna undvikas, ifall alla domare själfva äro fullt opartiska. Värkande i samma

riktning är äfven bestämmelsen att domstolen ej får ha sitt säte i något af de tvistande länderna.

C. Konferensen i Haag.

Historik. Det s. k. ryska manifestet, den cirkulärnot, som grefve Muravieff på tsarens befallning den 27 aug. 1898 skickade till alla vid hofvet i Petersburg ackrediterade representanter för europeiska och utomeuropeiska makter, var i sin helhet af följande lydelse:

»Bevarandet af den allmänna freden och om möjligt en förminskning af de öfverdrifna rustningar, som tynga på alla folk, framställa sig i världens nuvarande läge såsom det ideal, mot hvilket alla regeringars ansträngningar borde riktas. H. M:t kajsarens, min höge herres människoälskande och storsinnade idéer hafva vunnits för denna åsikt. Öfvertygad att detta höga mål står i öfverensstämmelse med alla makters viktigaste inträsen och berättigade sträfvan, har den kaiserliga regeringen trots, att det nuvarande ögonblicket skulle vara lämpligt att på det mellanfolkliga meningsutbytets väg söka utfinna det värksamaste medlet att tillförsäkra alla folk förmånen af en verklig och varaktig fred, och framför allt att göra ett slut på de nuvarande rustningarnas fortsatta utveckling.

Under loppet af de sista tjugu åren har längtan efter ett allmänt fredstillstånd blifvit särskilt framträdande i de civiliserade nationernas medvetande. Fredens bevarande har ställts i främsta rummet bland föremålen för den mellanfolkliga politiken; det är i dess namn, som stora stater hafva sins emellan slutit mäktiga allianser; det är för att dess bättre kunna trygga freden, som de hafva utvecklat sina militära krafter i hittills exempellösa proportioner och alljämt fortfara att öka dem utan att rygga tillbaka för något offer. Alla dessa ansträngningar hafva emellertid ännu icke varit i stånd att såsom sitt lyckliga resultat åstadkomma det efterlängtade fredstillståndet. De skattebördor, som blifvit följden af de stigande

utgifterna, drabba det allmänna välståndet i själfva dess rot. Nationernas intellektuella och fysiska krafter, arbetet och kapitalet, blifva till stor del bortledda från sin naturliga användning och improduktivt förbrukade.

Hundratals millioner uppoffras för att anskaffa fruktansvärda förstörelseredskap, hvilka i dag betraktade såsom vetenskapens sista ord äro dömda att i morgon förlora allt värde till följd af någon ny uppfinning på samma område. Den nationella odlingen, det ekonomiska framåtskridandet och välståndets förökande förlamas eller hindras i sin utveckling. Och vidare, i den mån hvarje makts rustningar tillväxa, så uppfylla de mindre och mindre det mål, som regeringarna hafva uppställt för sig. De ekonomiska kriserna, som till stor del äro en följd af detta system af rustningar till det yttersta, och den oupphörliga fara, som ligger i detta hopande af krigsmateriel, äro på väg att förvandla den beväpnade freden i våra dagar till en förkrossande börda, som folken hafva allt svårare och svårare att bära. Det synes därför klart, att om detta sakernas tillstånd skall fortsättas, det oundvikligen måste leda till just den katastrof, som man söker undvika, och hvars fasor komma hvarje människa att rysa vid blotta tanken därpå.

Att göra ett slut på dessa oafåtliga rustningar och att söka förebygga de olyckor, hvilka hota hela vår värld, detta är den högsta plikt, som i våra dagar åligger alla stater. Uppfylld af denna tanke, har H. M:t täckts befalla mig att föreslå alla regeringar, hvilkas representanter äro ackrediterade vid det käjserliga hofvet, sammankallandet af en konferens, som skulle hafva att sysselsätta sig med detta allvarliga spörsmål. Denna konferens skulle med Guds hjälp bli ett lyckligt förebud för det århundrade, som snart gryr; den skulle sammanföra i en enda mäktig brännpunkt alla de staters ansträngningar, som uppriktigt sträfva att bringa den allmänna fredens stora idé till seger öfver splitets och tvedräktens elementer. Den skulle på samma gång stadga deras inbördes endräkt genom ett gemensamt arbete för de billighetens och

rättens grundsatser, på hvilka staternas trygghet och folkens välgång hvilat.»

Denna cirkularnots offentliggörande mottogs som bekant efter första ögonblickets förvåning med ganska blandade känslor. De flästa voro böjda att tillägga tsaren eller åtminstone hans rådgifvare motiv af en vida mer egoistisk natur än de människovänliga uttrycken i själfva skrivelsen inneburo. Det kan ej falla mig in att våga någon som helst gissning om dessa omdömens riktighet eller icke. Människorna äro komplicerade varelser, och kanske kunna i denna stund ej ens ryska regeringens medlemmar klart ange sina innersta bevekelsegrunder i denna fråga. Det är också för frågans vidare utveckling absolut likgiltigt att känna detta; det gifves en handlingarnas och händelsernas logik, som värkar utan minsta hänsyn till personliga eller politiska motiv.

I alla händelser uppbars den opposition, som från början mötte det ryska förslaget, i sin mån äfven af egoistiska och chauvinistiska motiv. Oppositionen kom hufvudsakligen från diplomatiskt och militäriskt håll, men äfven märkvärdigt nog ganska starkt från arbetarpartierna. Såväl diplomaten som de militära yrkenas utöfvare se naturligtvis i alla åtgärder, hvilka äsyfta att minska rustningarna och förebygga krigsmöjligheterna, en fara för sitt eget inflytande; arbetarpartierna åter hade svårt att med förtroende mottaga ett sådant uppslag, när det kom från ett sådant håll. I synnerhet i England, där alltid rivaliteten med Ryssland varit utpräglad, och i Tyskland kom motviljan till synes. I Tyskland gaf den sig ett mycket tydligt uttryck, då regeringen till en af sina delegerade vid konferensen utnämde prof. Stengel, som i en särskild liten skrift sökt förhårliga kriget och håna alla fredssträfvanden i allmänhet.

Två yttre omständigheter gäfvö äfven motståndet mot förslaget vind i seglen. Den ena var att Ryssland, medan Europa sysselsatte sig med dess afrustningsförslag, själfvt ej gjorde det minsta steg att inskränka sin här eller flotta eller sina militära utgifter. Man ville till och med låta påskina, att Ryssland tvärtom utvecklade en synnerlig rustningsifver just på denna tidpunkt, hvilket dock ingalunda lär ha varit fallet. Men redan att begagna den omständigheten att Ryssland själfvt ej gjorde några för-

beredelser till afrustning, såsom ett skäl för, att dess konferensförslag skulle mottagas med misstroende, måste närmast betecknas såsom rent hyckleri. Det torde icke behövas särskilt påvisas, att en makt, som hemställt till de andra, om de ej alla skulle kunna förena sig om en gemensam minskning i rustningar, ej därför har någon skyldighet att själf ensam sätta en sådan åtgärd i värket. Tvärtom kan väl sättas i fråga, om ej ett sådant tillvägagående från Rysslands sida skulle ha vittnat om en hög grad af öfvermod eller till och med lättsinne.

Den andra omständigheten, som man begagnade gent emot det ovälkomna projektet, var Rysslands förhållande till Finland. Hur djupt man än måste beklaga och ogilla detta, torde dock ett aldrig så litet försök att se denna sak äfven från rysk sida öfvertyga en om, att det mellan dessa två företeelser ej behöfde finnas någon logisk motsägelse. De ha uppenbarligen, åtminstone för ett ryskt betraktelsesätt, öfverhufvud intet med hvarandra att göra.

Emellertid måste något svaras, och man lät då till en början Ryssland förstå, att om det ej endast ville ytterligare inveckla en redan alltför trasslig härfva, ja kanske till äfventyrs vedervåga själfva den fred, det sade sig vilja befästa, så behöfdes ett mera detaljerat program, som kunde läggas till grund för de blifvande förhandlingarna.

Grefve Muravieff utarbetade då ett program, som han skickade till kajsaren på Krim, medan han själf företog en rundresa genom en del af de europeiska hufvudstäderna för att personligen taga del af stämningen, och sedan han återkommit från denna resa, for han själf till Krim för att afägga räkenskap och tillsammans med tsaren gifva det nya programmet dess slutliga form. Den 11 jan. 1899 afsändes denna nya not till makterna. Hade makterna anhållit om detta program endast för att där finna något, som de kunde hänga upp sig på och därigenom möjligen få det hela att upplösa sig i intet, så måste medgifvas, att dess ordalydelse ganska mycket inbjöd till invändningar. Dess första punkt omfattade omedelbara förslag till rustningarnas begränsande, hvilket väl måste sägas vara att börja i galen ända; sedan kommo en hel rad förslag om att inskränka ländernas befogenhet i val af vapen och deras rättighet att tillgodogöra sig nya uppfinningar på det militär-tekniska området, ett projekt som man väl

kunde säga sig själf, var omöjligt att genomföra; därnäst kommo föreskrifter åsyftande mildring af krigets grymhet, och först sista punkten (den 8:de) talade, till och med i rätt sväfvande och vaga ordalag, om en öfverenskommelse angående användning af medling och skiljedom.

Emellertid funno makterna sig, sedan deras önskan om en detaljerad grundval för förhandlingarna nu tillgodosetts, tvungna att samtliga gynnsamt upptaga förslaget om konferensens hållande. Sedan tsaren äfven uttryckt den önskan, att ingen af de stora hufvudstäderna skulle bli konferensens säte, mottogs den holländska regeringens anbud om att låta den hållas i Haag.

Medan allt detta försiggick inom den diplomatiska världen, hade emellertid ej håller fredsvännerna lagt armarna i kors. Den förut omnämnda *Alliance universelle des femmes pour la paix* gaf initiativet till en allmän adräsrörelse, som upptogs i alla europeiska länder äfvensom i Förenta staterna. Adresser, i allmänhet riktade direkt till den blifvande konferensen, antogos öfverallt; i Sverge samlades, som vi förut nämt, 228,000 underskrifter, i Danmark 288,000; hela antalet underskrifter torde ha uppgått till omkring $1\frac{1}{2}$ million. Talrika möten höllos för att genom resolutioner understödja tsarens initiativ; i många länder sändes särskilda deputationer till monarken eller regeringens chef för att anmoda dem om att genom sina delegerade på allt sätt understödja alla sträfvanen för att komma till ett gynnsamt resultat. I synnerhet i England sattes en väldig rörelse i gång, ledd af den bekante publicisten W. Stead och understödd af de engelska fredsveteranerna; hr Steads stort tilltagna, men också litet halfgalna projekt om ett slags fredskorståg genom Europas alla hufvudstäder misslyckades visserligen fullständigt, men han lyckades dock att under tiden från sept. 1898 till april 1899 hålla 217 möten i alla delar af England och väcka en verklig folkrörelse med det ändamål att göra det mästa möjliga af den anledning, som nu genom konferensens hållande erbjöds. Som vi skola se, blefvo ej håller dessa ansträngningar utan praktisk värkan.

Konferensen. Den 18 maj 1899 samlades konferensens medlemmar i Haag. De delegerades antal var sammanlagt 138, bland hvilka Ryssland hade det största antalet eller 13, Frankrike 12, alla andra stater mindre. Bländ

makter, hvilka skickat delegerade, märktes också Kina och Japan, Siam och Mexiko.

Konferensen beslöt först, att den i sina förhandlingar strängt skulle hålla sig till det af Ryssland uppställda programmet; den delade sig därför vid ett af sina första sammanträden i 3 utskott, af hvilka ett skulle behandla rustningsfrågan samt frågorna om inskränkning i staternas rättighet att förse sig med och använda vissa slags vapen; det andra utskottet skulle behandla alla frågor, som rörde reglerandet af själfva kriget till lands och till sjöss, och det tredje fick på sin part skiljedomsfrågan. För öfverskådlighetens skull torde det vara lämpligast att här behandla hvar och ett af dessa utskott för sig och anteckna de resultat, som de uppnådde, och som sedan blefvo konferensens beslut.*)

Det första utskottet, som hade att behandla de svårösta och otacksamma frågorna om inskränkning af rustningarna samt om möjliga besparingar genom stärfjande af vapentechnikens ytterligare utveckling, kom, som man kunde vänta, ej till synnerligen lysande resultat. Utskottet behandlade först frågan om förbud mot nya vapen och nya explosivämnen samt kraftigare krutslag. Detta strandade på svårigheten att definiera, hvad som i hvarje fall skulle menas med »nya» vapen, sannolikheten för att tolkningen af sådana bestämmelser skulle medföra en mångfald förvecklingar och slutligen svårigheten att kontrollera bestämmelsernas efterlevande. Det enda som man blef ense om i denna punkt, och som äfven af konferensen antogs var att afstå från användandet af projektiler, som hafva till utslutande mål att sprida kväfvande eller dödande gaser, samt

att afstå från användandet af gevärskulor som lätt utvidgas eller utplattas i människokroppen, såsom kulor med hårdt hölje, om detta icke täcker hela kärnan eller ock har inskränningar, s. k. dum-dum-kulor.

*) I fråga om det första och andra utskottet följer jag här — delvis ordagrant — en synnerligen öfersiktig och klar uppsats i K. Krigsvetenskaps-akademiens tidskrift, tydligen författad af en af de svenska delegerade på konferensen. Denne författare förbigår emellertid helt och hållet det tredje utskottets arbete. »Någon redogörelse för punkt 8 eller skiljedomsfrågan,» säger han, »torde ej här böra ifrågakomma.»

Denna senare resolution fattades under protest från England och Förenta staterna, en protest, som emellertid — tvärt emot hvad understundom påståtts — endast rörde bestämmelsernas form och till och med åsyftade att ersätta dem med ännu strängare sådana.*)

Någon inskränkning under krig till lands af befintliga, kraftiga explosivämnen ansågs icke kunna ske; däremot antogs förbud mot

att under 5 år kasta projektiler och sprängämnen från ballong.

Frågan om förbud mot undervattensbåtar och båtar med ramm föll alldeles genom.

Själftva rustningsfrågan blef föremål för långa och inträssa debatter. Förslaget specificerades från rysk sida därhän, att man skulle debattera möjligheten af

att på 5 år icke öka den nuvarande effektiva fredsnumerären af trupper i moderlandet och

att under 5 år bibehålla den nuvarande militärbudgetens storlek, samt beträffande flottan att

för 3 år fastställa marinbudgeternas storlek.

Under debatten framhöllos å ena sidan de faror, som i ekonomiskt och socialt hänseende hota nationerna på grund af de alltjämt växande rustningarna. Oppositionen sköttes af den tyske delegeraden öfverste Schwarzhoff, som bl. a. utropade: »Det tyska folket är ej nedtryckt af skatter och pålagor, det har ej blifvit fört till randen af någon afgrund, det löper icke fara att försvagas eller ruineras. Alldeles tvärtom, den allmänna och enskilda rikedom tilltager, det allmänna väståndet, the standard of life stiger årligen.»**)

*) Se den officiella redogörelsen för konferensen.

**) Att ej alla tyska officerare äro af öfverste Schwarzhoffs mening framgår af följande citat ur generel Hasenkamps företal till hans värk om den militära ekonomien (citerat af v. Bloch). Han medger här, »att militärutgifterna bilda en abnorm företeelse, och att de öfverallt öferskridit det rimliga måttet. Det är klart,» säger han, »att dessa utgifter på grund af staternas ömsesidiga misstroende äro nödvändiga; men folken vinna intet därpå; ju större militärutgifterna äro, dess mera möda kostar det den fredliga befolkningen att skaffa det nödvändiga för lifvets uppehållande, desto långsammare går också utvecklingen af det ekonomiska lifvet, och desto svårare blir det, såväl för den enskilde som för samhället att förena båda dessa saker. Folkets nödställda behågenhet kommer de källor att sina, ur hvilka staten hämtar sina in-

Den franske delegeraden Bourgeois, hvilken — naturligtvis — också häfdade, att han »tillhörde ett land som lätt uthärdade de uppoffringar det nationella försvaret ålägger dess medborgare», svarade härpå, att till och med öfverste Schwarzhoff väl måste instämma däruti, att »om de betydande medel, som offrats för militära ändamål, delvis användts till fredlig och produktiv företagsamhet, så skulle det allmänna välståndet inom såväl hans som min egen nation hafva ökats ännu mycket hastigare.»*)

Som man kunde vänta funno konferensens medlemmar, att just ingenting kunde göras åt denna fråga, och öfverläggningarna resulterade i följande af Bourgeois föreslagna resolution, hvilken äfven konferensen antog såsom ett slags utgångspunkt för sina senare beslut:

Konferensen anser, att en begränsning af de militära bördor, som för närvarande tynga nationerna, är synnerligen önskvärd för att höja mänsklighetens materiella och moraliska välstånd.

Dessutom antogs en resolution uttryckande en önskan: att regeringarna måtte undersöka möjligheten af en öfverenskommelse rörande inskränkande af rustningarna till lands och sjöss och af krigsbudgeterna.

Det *andra utskottet* behandlade de punkter, som rörde tillämpning på sjökriget af Röda korsets principer samt lagar och bruk för kriget till lands. I det hela kom detta utskott, som ju också hade det lättaste arbetet, till gynnsamma resultat. Rörande sjökriget beslöts

att alla sjukfartyg, tillhörande såväl staten som enskilda och såväl de krigförande som neutrala makter, skola vara oantastliga och ej få uppbringas, på villkor endast, att deras namn blifvit till såväl stridande som neutrala makter uppgifna, innan de börja användas för ändamålet. De skola vara pliktiga att bringa hjälp åt båda de stri-

komster; nödvändigheten att upptaga lån blir allt oftare förekommande och lånevillkoren allt mera tryckande. På denna halva krigsfot är det ekonomiska lifvet i ett land ansträngt till det yttersta och kan bli alldeles omöjligt att bära.»

*) Förf. i Kgl. Krigsvetenskapsakademiens tidskrift gör här till den något puerila reflexionen, att om dessa besparingar i stället användts på lyx och öfverflöd, så hade ju ingenting vunnits därpå. Med en sådan argumentation kunna naturligtvis alla improduktiva statsutgifter försvaras.

dande utan hänsyn till nationalitet. Fartygen äro underkastade kontroll och visitation af de krigförande. De skola vara hvitmålade och försedda med, statens fartyg en grön, öfriga en röd rand; jämte sin nationalflagga skola de föra Genèvekonventionens röda kors.

Krigsfångar, till hvilka räknas skeppsbrutna, sårade eller sjuka, som falla i den fientliga maktens händer, kunna antingen behållas eller skickas till någon hamn, egen eller neutral eller till och med fientlig. De fångar som skickas till egen nations hamn, få icke sedan tjäna under det pågående kriget.

Förenade staterna väckte ett eget förslag rörande oantastbarhet af privat egendom till sjös på samma sätt som motsvarande ägendom till lands. Efter en del debatterande afgjordes frågan så, att konferensen uttalade den förhoppningen,

att förslaget måtte underställas en framtida konferens' pröfning.

Äfven Rysslands delegerade framlade ett särskilt förslag rörande bombardering af hamnar, städer och byar af sjöstyrka; förslaget afvisades såsom i likhet med det förra fallande utom programmet, men konferensen uttryckte äfven här den önskan,

att förslaget om reglerande af frågan om bombarderingen af hamnar, städer och byar måtte underställas en framtida konferens' pröfning.

Det reglemente rörande landtkriget, som fredskonferensen godkänt, innefattade 4 delar.

Första delen, omfattande de stridande, är delad i 3 kapitel:

1 kap. innehåller villkor, som de krigförande skola fylla, för att skyddas af detta reglemente.

2 kap. reglerar krigsfångars förhållanden. Som nytt kan här antecknas beslut om upprättande af upplysningsbyråer öfver krigsfångar, såväl i de krigförande staterna som i neutrala länder.

3 kap. afser sjuka och sårade, hvarvid hänvisas till Genèvekonventionen af år 1864.

Andra delen, som omfattar fientligheterna, är delad i 5 kapitel:

1 kap. angifver, hvilka medel vid krigföringen, som skola anses tillåtna.

2—5 kap. handla om spioner, parlamentärer, kapitulationer och stillestånd.

Tredje delen behandlar den militära myndighetens maktställning på den fientliga statens territorium, hvarvid bestämdes, att pänningindrivning, utom ordinarie pålagor, endast får ske för arméns eller administrationens behof i ockuperad trakt, att naturarekvisitioner likaledes endast få ske för den ockuperande arméns behof, att pänninge- eller annat straff icke må åläggas befolkningen för sådana enskildas handlingar, som icke innebära solidarisk ansvarighet.

Fjärde delen berör truppers afstängande och sårades behandling af neutrala makter.

I det hela ansluter sig detta reglemente till större delen nästan ordagrant till Brysselkonferensens förslag 1874.

Särskild vikt har af konferensen lagts därpå, att allt hvad detta reglemente innehåller måtte intagas i lämpliga militära handböcker och blifva föremål för undervisning, så att det måtte rätt kraftigt inskräpas hos all militär.

Slutligen uttalade konferensen äfven i allmänhet en önskan

att en revision af Genèvekonventionen snarast möjligt måtte föreläggas en särskild konferens.

Skiljedomsutskottet, hvilket ju för fredsvännerna har största inträset, kom äfven till högst betydelsefulla resultat. Redan i ett af de första plenarsammanträdena tog den franska delegeraden f. ministern Léon Bourgeois ordet för att till samtliga närvarande rikta en förfrågan, huruvida någon af dem hade principiella invändningar att göra gällande emot skiljedom öfverhufvud. Sedan det visat sig, att ingen hade sådana, förklarade den ryska delegerade, baron de Staal, att han å sin regerings vägnar ämnade framlägga ett förslag till konvention angående medling och skiljedom, enligt hvilket skiljedom skulle bli obligatorisk för vissa närmare specificerade arter af stridigheter — tvistefrågor rörande skadeersättning, sådana med anledning af olika uppfattning af post-, telegraf- och järnvägskonventioner, underhafskablar m. m., frågor rörande segelbara floder och interoceaniska kanaler, rörande traktater beträffande litterär och konstnärlig äganderätt o. s. v. — men för alla andra arter af stridigheter rent fakultativ;

domstolen skulle, såsom hittills varit fallet, bildas för hvarje särskilt fall af de inträsserade länderna i förening.

Sedan baron de Staal refererat det ryska skiljedomsförslaget, reste sig den engelska delegeraden sir Julian Pauncefote och meddelade till allmän förvåning, att på samma gång som han var färdig att acceptera det ryska förslaget, han å sin sida på sin regerings vägnar ville väcka förslag om inrättande af en permanent internationell skiljedomstol. »Det blef under sir Julians tal,» skrifer en af korrespondenterna från Haagerkonferensen, »så tyst i salen, att man kunnat höra en knappål falla, och säkerligen fanns det icke få bland de närvarande delegerade, hvilka först i detta ögonblick fingo klart för sig, att de nu stodo ansikte mot ansikte med en fullt aktuell fråga, framställd af praktiska statsmän på rama allvaret.»

Äfven Amerikas delegerade framlade ett förslag till en permanent skiljedomstol och dessutom ett särskilt förslag till reglerande af medling.

Efter alla dessa tillkännagifvanden tillsattes nu det tredje utskottet, hvilket sålunda allt från början hade ett ganska rikligt material att behandla.

Utskottet debatterade först frågan om medling. Det förslag man härvidlag enade sig om, och hvilket också blef konferensens beslut, var en sammanjämkning af det ryska och det amerikanska förslaget. Ifall någon tvist skulle yppa sig af så allvarlig natur, att parterna ej anse sig kunna underkasta sig skiljedom, skola de, innan fientligheter öppnas, ifall omständigheterna tillåta det, söka medling. Kunna kontrahenterna ej ena sig om att gemensamt vända sig till en vänligtsinnad, neutral makt, få de välja hvar sin. Den medlande makten eller makterna äro, sedan parterna lämnat dem alla upplysningar, skyldiga att göra allt hvad de kunna för att lösa tvisten till bådadas belåtenhet; om detta ej lyckas och fientligheter börja, äro makternas fortfarande skyldiga att ha sin uppmärksamhet fästad vid händelsernas gång och begagna hvarje sig erbjudande tillfälle till att ånyo förnä de stridande att ingå på ett fredligt ordnande af tvisten. Äfven om från de stridande staterna ingen anmodan om medling ingått, är hvar och en af de makter, som undertecknat konventionen, berättigad att vid gynnsamt tillfälle erbjuda sina bona officia, och denna åtgärd får under inga om-

ständigheter af någon af de stridande betraktas som annat än en vänskaplig handling.

Äfven beslutades efter ryskt initiativ bildande af internationella undersökningskommissioner. Dessa skola hufvudsakligen komma till användning gent emot tvistigheter, som bero på en skiljaktlig uppfattning af faktiska förhållanden, och hvilka ej kunnat lösas på diplomatisk väg. En undersökningskommission tillsättes enligt samma regler som gälla för skiljedomstolen, om hvilken strax skall talas; dess uppgift är att på grundval af båda parternas meddelanden bilda sig en uppfattning af den ifrågavarande punkten och för hvardera af de stridande framlägga en utförlig och opartisk utredning däraf. Denna utredning har ej karaktären af skiljedom, och den för binder ingen af de stridande makterna till någonting.

Så långt härskade ganska stor enighet, men då ordningen kom till själfva skiljedomsfrågan, restes återigen opposition från tysk sida. Delegeraden dr Zorn förklarade, att tyska kajsaren aldrig skulle gå in på någotsomhållst aftal om obligatorisk skiljedom; han var äfven principieilt emot en permanent skiljedomsinstitution; den vore farlig för monarkens suveränitet och folkens själfständighet; valet af skiljedomare kunde utfalla olyckligt o. s. v.

Denna uppfattning bekämpades mycket kraftigt af flera bland de öfriga delegerade; men naturligtvis kunde inga argument bita på en uppfattning som hvilade på högre order. Emellertid gjordes stora ansträngningar för att få saken ordnad genom direkt underhandling med vederbörande i Berlin, och då förhandlingarna inom utskottet äntligen fortskridit så långt, att beslut måste fattas, hade man grundad förhoppning, att Tyskland skulle gå med på förslaget, om endast alla sådana bestämmelser ströks, som tenderade att göra skiljedomen obligatorisk. Det förslag, som faktiskt af konferensen antogs, blef äfven i vanlig ordning undertecknat af de tyska delegeraderna och likaledes sedermera ratificerat.

Konferensens definitiva beslut innehåller i sina grunddrag följande: Anlitandet af skiljedom är vid alla eventuella tvistefrågor fullkomligt fakultativ för hvarje stat, hvilken ej genom särskild traktat själf annorlunda beslutat (t. ex. Italien—Argentina). Konferensen rekommenderar dock användande af skiljedom i största möjliga

utsträckning, i synnerhet beträffande tvistefrågor af juridisk art, såsom tolkning och tillämpning af internationella öfverenskommelser. Om de tvistande staterna blifvit eniga om att underkasta sig skiljedom, anses de äfven skyldiga att ställa sig den fällda domen till efterrättelse.

Den permanenta skiljedomstolen, som upprättats för att i största möjliga mån underlätta anlitaandet af skiljedom i hvarje fall, har som fast punkt en internationell byrå i Haag, hvilken besörjer alla administrativa göromål, bevarar arkiverna och fungerar såsom mellanhand mellan makterna. Byrån står under öfverinseende af ett internationellt råd, bestående af makternas samtliga i Haag ackrediterade representanter under ordförandeskap af den holländske utrikesministern. Byråns utgifter bestridas af de undertecknande makterna gemensamt enligt samma principer som vid den internationella världspostföreningens byrå.

Hvar och en af signatärmakterna utnämner ett antal skiljedomare, dock ej flera än 4, hvilkas namn och utnämning omedelbart meddelas byrån och genom denna alla öfriga makter, så att hvarje land alltid har en fullständig lista på alla utnämnda skiljedomare. Skiljedomarna utnämnas för 6 år åt gången, men kunna återväljas. Flera stater må, om de önska, utnämna samma person.

Om två eller flera tvistande stater önska anlita skiljedom, böra i allmänhet domarna för det föreliggande fallet väljas bland de sålunda utnämnda personerna. Om ej annat är särskilt öfverenskommet, väljes af hvardera parten två skiljedomare, och de sålunda valda utse tillsammans en femte medlem, hvilken blir domstolens ordförande. De tvistande parterna böra i själfva det dokument, hvari de förklara sig vilja antaga skiljedom, uppdraga konturerna af den tvistefråga, som skall underkastas domstolens pröfning. Hvar och en af de stridande har rättighet att skicka särskilda ombud för att föra dess talan inför rätten äfvensom att låta dessa biträdas af advokater. Proceduren består af en förundersökning, då parternas ombud till rätten inlämna alla dokument, skrifna eller tryckta aktstycken, på hvilka de ämna åberopa sig, samt en hufvudförhandling, hvilken består i parternas muntliga utveckling af bevisen inför rätta. Domstolen har rättighet att af ombuden fordra alla aktstyckens fram-

läggande och begära alla nödiga upplysningar. Ett eventuellt afslag föres af rätten till protokollet.

Sedan parterna framställt sin talan, försiggår domstolens öfverläggningar inför lyckta dörrar. Hvarje beslut fattas med vanlig majoritet. Den slutligen antagna domen skall motiveras; den redigeras skriftligt och undertecknas af domstolens samtliga ledamöter, hvarvid de af dem, som stannat i minoriteten, kunna, om de önska, upplysa om sin divergerande mening. Domen förkunnas offentligt inför parternas ombud; den är slutgiltig och kan ej öfverklagas.

Dock kan hvar och en af parterna senare fordra domens revision, men endast ifall något nytt sakförhållande yppar sig af sådan natur, att det är ägnat att modifiera domen, och vid den första domens afsägelse var obekant för domarna.

*

Förutom de beslut och särskilda förklaringar, hvilka nu refererats under tre olika hufvudrubriker, uttalade konferensen äfven följande speciella önskemål:

att frågan om neutrala makters rättigheter och skyldigheter måtte göras till föremål för en ny konferens' pröfning.

*

Konferensens alla beslut undertecknades af samtliga delegerade (dock med en del speciella förbehåll) och skickades senare genom holländska utrikesministeriet till alla vid konferensen representerade makter. Det bestämdes att staternas undertecknande skulle äga rum innan 31 dec. 1899. Det egentliga ratificerandet skulle där-efter ske så snart som möjligt, och dessa ratifikationer deponerades också i Haag i början af september 1900. De enda makter, som till dato ej ratificerat konventionen äro Kina, Mexico, Grekland, Luxemburg, Serbien och Turkiet.

Intill närvarande ögonblick ha 16 stater utnämnt sina representanter vid den permanenta skiljedomstolen. De återfinnas jämte namnen på skiljedomarna i bihanget. (Bilaga II.)

*

Sedan konventionen i Haag afslöts har man i tidningar och broschyrer ropat ack och ve öfver hur *litet* den utträttat. Detta i synnerhet från de håll, som allt från början varit motståndare till hela konferensen. Det har regnat ned öfver »de s. k. fredsvännerna» medlidans samt hån öfver deras så sorgligt grusade förhoppningar; i synnerhet den omständigheten, att frågan om inskränkning i rustningarna, hvilken stod först på programmet, alldeles förföll, har ansetts såsom en dödsstöt åt utopisternas förväntningar. Den gamle nationalekonomen A. Schäffle summerar i en artikel om »Fredskonferensen i Haag»*) sitt omdöme om konferensens resultat i följande ord: »Konventionens hufvudbetydelse måste anses ligga däri, att den sparade tsaren ett fiasko. Och det skedde ju för den kära fredens skull! I det hela efterlämnar konferensen i Haag äfven för det viktigaste förhandlingsämnets del det intryck, att än en gång det gamla *parturiunt montes****) har be-sannats.»

Fredsvännerna själfva ha emellertid genomgående varit mycket nöjda med sin »rätta», och eftersom tiden gick och deras omdöme hunnit stadga sig, har deras belåtenhet snarare stigit än minskats. Att det genom denna konferens skulle bli allvar af med afväpning eller ens ett afbrott i rustningarna, har ingen fredsvän i verkligheten trott, så att denna saks behandling har ej kunnat bereda dem någon missräkning. Och hvad skiljedomsfrågan angår, hvilken för dem var den enda viktiga, ha säkerligen de allra flästa känt sina djärfvaste förhoppningar öfverträffade genom upprättandet af den permanenta skiljedomsinstitutionen. Visserligen skulle deras tillfredsställelse varit än större, om konferensen hade antagit det ryska förslaget om att göra anlitaudet af skiljedom obligatoriskt i vissa särskilt uppräknade fall; kännedomen om att detta endast hindrades genom Tysklands bestämda motstånd, är emellertid ägnad att väcka förhoppningar, att de andra staterna genom särtraktater skola i denna punkt förbättra konventionen. Det som för fredsvännerna allrämast innebär goda löften för framtiden är det tillfälle, som genom Haagerkonventionen erbjudes de enskilda staterna att

*) I Zeitschrift für die gesammte Staatswissenschaft, Tübingen.

**) »Bäret födde en rätta.»

direkt på dess grundval afsluta särskilda skiljedomsraktater, lämpade efter hvars och ens särskilda behof.

Fredsvännerna tro på den naturliga utvecklingen och de veta, att denna väg är säker, men äfven att den är långsam. De äro också af den öfvertygelsen, att med konventionen i Haag deras sak gjort ett afgjort steg framåt, ett steg, som å ena sidan ej är så stort att det innebär någon fara för reaktion, men å andra sidan stort nog att låta dem se framåt i det började nya århundradet med mycket mera tillförsikt och mycket gladare förhoppningar, än de ännu för några år sedan kunde drömma om.

7. Slutbetraktelser.

Sedan vi nu undersökt, hur långt fredsrörelsen i närvarande ögonblick faktiskt och praktiskt hunnit, återkomma vi till den fråga, som vi i kapitlet om den väpnade freden uppställt, nämligen om det finnes något medel till fredens bevarande, som innebär skydd äfven för de små staterna, och som dessutom för alla, stora och små, ställer sig billigare än det nuvarande halfva krigstillståndet.

Om vi taga vår utgångspunkt i Haagerkonferensen, som ju har större betydelse och räckvidd än något som ännu förekommit i fredsrörelsens annaler, finna vi där två uppslag. Först är det skiljedomsfrågan, hvilken konferensen bringar ett väsentligt steg längre fram mot sin lösning genom organiserandet af den permanenta skiljedomsstolen. Visserligen lyckades det ej denna konferens att göra användandet af skiljedom obligatoriskt ens i specificerade fall, men i konventionens § 19 »förbehålla sig» makterna att hvar för sig genom särskilda traktater för sin del göra den nya institutionens användande obligatoriskt i den utsträckning, som vederbörande stater finna vara lämplig. Och vi ha sett att frågan om en sådan särskild traktat mellan Frankrike och England ånyo väckts till lif; på grund af de underhandlingar som redan ägt rum beträffande en sådan plan, är det tillåtet att hoppas, att den nu kan bli värklighet, och likaledes att den, såsom förut var meningen, kan komma att omfatta äfven Förenta sta-

terna. Dessutom har konferensen också pekat på neutraliteten såsom ett medel till fredens bevarande, i det den uttryckte sin önskan att en ny konferens måtte komma till stånd för att särskilt behandla neutralitetsfrågan.

Ta vi begreppet neutralitet så som det framställs i hr A. Hedins förut omtalade stora motion, hvilket torde vara såväl det modärnaste som det värdigaste, så se vi att denna neutralitet icke skyddar en stat för alla krig. Det finnes intet i detta begrepp, som hindrar att om en stat, som förklarar sig neutral, råkar i tvist med en annan, den kan gripa till vapen för att försvara sina inträssen, om den så finner lämpligt. Hvad denna neutralitet skyddar emot är — andra staters krig. Den hindrar i allmänhet, att en stat mot sin vilja drages in i stridigheter, som ej angå den, och den tillförsäkrar de andra makterna, att de neutralförklarade staterna aldrig skola blanda sig i deras angelägenheter. Som man ser, är detta neutralitetsbegrepp möjligen mindre användbart på stormakter; en stormakt är alltid inträsserad i, hvad de andra stormakterna företaga sig; deras inträssen kunna gå med hvarandra eller mot hvarandra, men de kunna aldrig underlåta att beröra hvarandra. Däremot är det liksom skapat för de små staterna, hvilkas enda politik bör vara att blygsamt hålla sig borta från de storas affärer, och som ha allt att frukta men ingenting att vinna på att tvingas till att där taga parti.

För de tre nordiska staterna skulle det alltså enligt min öfvertygelse vara synnerligen lyckligt, om det i hr Hedins motion inneslutna initiativet åter kunde upptagas från svenskt eller danskt håll. Hr Fredrik Bajer har i en särskild liten skrift: »Ideen til Nordens, særlig Danmarks, vedvarende Neutralitet», på ett mycket klart och öfvertygande sätt framhållit vikten för de skandinaviska staterna att gemensamt dryfta neutralitetsfrågan, så att de, när frågan om »neutrala staters rättigheter och plikter» kommer före på en ny internationell konferens, måtte kunna infinna sig där med en klar uppfattning af begreppet i allmänhet och en klar föreställning om, hvad de själfva önska och vilja.

Nästa steg — för öfrigt ett steg som kan tagas närsomhast, alldeles oberoende af neutraliteten — är för de små staterna att söka få till stånd särskilda skiljedoms-traktater med så många som möjligt af de makter, hvilka

undertecknat och ratificerat konventionen i Haag. Om man härvidlag skulle finna det riskabelt att ännu gå så långt, som skett i den italiensk-argentinska skiljedomstraktaten, hvilket naturligtvis alltid är målet, så kunde man taga som exempel den engelsk-amerikanska traktaten. Hvad två makter som England och Förenta staterna finna sig kunna vedervåga, det kan för små stater aldrig medföra någon risk, men väl den allra största fördel. Hvad en liten stat ytterst har att frukta af en stormakt, är just »territoriella tvistigheter»; och kan den lilla staten lyckas tillförsäkra sig, att en stormakt, innan den finge »annektera» eller »taga i pant» — eller hur nu den officiella frasen lyder — något den lilla statens landområde, vore tvungen att åtminstone först vara med om en utredning af frågan på judiciell väg, så skulle detta bjuda det lilla landet den största trygghet det öfverhufvud kan uppnå, tills den dag kommer, då både för de stora och de små staterna afväpning kan äga rum.

För stormakterna sins emellan är skiljedomsutvägen hufvudsakligen ett medel att i lugn och ro få använda sina stora hjälpkällor till sin andliga och materiella förkofran — och det är vackert så! — men för de små staterna är den ett livsvillkor; därför åligger det också i första rummet dem att genom flitigt begagnande göra denna väg jämn och bekväm. Detta och endast detta är i framtiden de små staternas världspolitik; må de börja den hellre i dag än i morgon.

Ännu en sak återstår att omnämna. I Haagerkonventionens § 27 står, att ifall en akut strid hotar att utbryta mellan två eller flera stater, signatärmakterna anse det såsom en plikt att påminna dessa om, att den permanenta skiljedomstolen står till deras tjänst. Redan på själfva konferensen var man uppmärksam på, att denna bestämmelse sannolikt skulle bli af en ganska platonisk art, ifall den omtalade *plikten* ej ålades någon särskild stat eller institution. Man tänkte först på den i förening med skiljedomstolen upprättade byrån i Haag eller dennas generalsekreterare, hvilken det då skulle åläggas att vid lämplig tidpunkt sända en skrifvelse af en bestämd, en gång för alla antagen form till de stridande makterna. Detta befanns emellertid af många skäl vara en omöjlig utväg. Då framkastades från nordamerikanskt håll tanken, att denna plikt kanske kunde åläggas *neutrala stater*

Sedan emellertid den belgiska delegeraden Descamps hade förklarad, att han ansåg detta vara en alltför kinkig mission för en liten neutral stat, nöjde sig konferensen med att endast tillfoga till paragrafen i fråga, att när en stat gör stridande makter uppmärksamma på Haagerkonventionens bestämmelser, så får detta endast uppfattas såsom »bona officia»; och erbjudandet af sådana får, såsom vi erinra oss, enligt § 3 endast betraktas såsom en vänligt-sinnad handling.

Längre kom man alltså icke på konferensen. I en artikel i Fredsbladet framkastar emellertid *Fr. Bajer* den tanke, att hvad en enstaka neutral stat ej kunde åtaga sig, det kunde möjligen värkställas af *ett förbund af neutrala makter*. Denna de neutrala makternas gemensamma uppgift öfverensstämmer mycket väl med grundtanken i en bok af chevalier Descamps*) (samme man som var Belgiens delegerade på Haagerkonferensen; hans namn återfinnes också bland de numera utnämnda skiljedomarna), hvilken på visst sätt gaf en ny uppfattning af neutraliteten. Descamps framställer denna icke såsom någonting negativt, passivt eller ovärksamt utan tvärtom såsom någonting positivt, aktivt och värksamt. Och de neutrala staternas mission skulle enligt honom just vara den att föra fredens sak. Författaren bildar med anledning häraf ett helt nytt ord »fredföring» (pacigérat eller pacigérance) i motsats till krigföring (belligérance).

Ett utslag af denna »fredföring» skulle det alltså vara, om man enligt *Fr. Bajers* tanke kunde få till stånd ett förbund af neutrala stater, som kunde och ville åtaga sig bl. a. realiserandet af 27:de paragrafen i Haagerkonventionen. Tanken är både ny och storslagen, och den värkar som alla nya och storslagna tankar litet skrämmande i första ögonblicket. Är tanken god, så kommer emellertid detta intryck helt visst att försvinna, när man mera ingående sysselsätter sig med densamma. För detta ändamål tillsatte styrelsen för Fredsbyrån i Bern i höstas den förut omtalade särskilda kommittéen, som har till uppgift att närmare dryfta och utveckla den här omtalade idéen, och hvars arbete af alla fredsvänner bör mot ses med största inträse.

*) Le droit de la paix et de la guerre, Paris 1898.

Bilaga I.

De viktigaste skiljedomar på 1890-talet.

Stater.

Kärande.	Svarande.	Tvistefrågans natur.	Skiljedomare.	Afgörande.
England.	Portugal.	Järnväg vid Delagoabukten.	Schweiziska Högsta Domstolen.	Till förmån för England.
För. staterna.	Venezuela.	Uppbringande af fartyg som krigskontraband.	Tre skiljedomare, valda gemensamt.	Till förmån för Förenta staterna.
England.	Frankrike.	Gränsfråga för Nigerområdet.	Två skiljedomare (blandad kommission).	Gränsen bestämd af kommissionen och accepterad.
England.	Tyskland.	Tullfråga i Afrika.	Baron Lambertmont, minister i Belgien.	Till förmån för England.
Persien.	Afganistan.	Gränsfråga.	Vice konungen af Indien.	Till förmån för båda parterna.
England.	Frankrike.	Fiskerierna vid New-Foundland.	Martens, Rivier och Gram.	Sväfvande.
Portugal.	Kongo.	Gränsfråga.	Påfven.	Sväfvande.
England.	För. staterna.	Sälfisket i Bering-sund.	de Courcel, Lord Hanen, John Thompson, Harlan, Morgan, Visconti-Venosta, Gram.	Till förmån för England.
Frankrike.	Venezuela.	Skydd för en fransk rymling.	Schweiziske presidenten.	Till förmån för Frankrike.
Columbia.	Venezuela.	Gränsfråga.	Drottningen af Spanien.	Till förmån för Columbia.
För. staterna.	Chili.	Diverse pänning-reklamationer.	Två skiljedomare och en ordförande med utslagsröst.	Till förmån för För. staterna.
England.	Ryssland och Afghanistan.	Ang. användandet af floden Kushk.	Två skiljedomare (blandad kommission).	Till förmån för båda parterna.
England.	Frankrike.	Reklamation af en fransk rymling.	Hr Martin, medlem af eng. parlamentet.	Till förmån för Frankrike.
För. staterna.	Ecuador.	Olagligt arresterande af en amerikan.	Hr St. John, eng. minister i Quito.	Till förmån för För. staterna.

<i>Stater.</i>				
<i>Kärande.</i>	<i>Svarande.</i>	<i>Tvistefrågans natur.</i>	<i>Skiljedomare.</i>	<i>Afgörande.</i>
Japan.	Korea.	Exportfråga.	Cleveland och För. stat- ministrar i Tokio och Söul.	Till förmån f båda parterna.
England.	Chili.	Eng. reklamationer efter chilenska borgarkriget 1891.	Tre skiljedomare (blan- dad kommission).	Till förmån f England.
Frankrike.	Chili och Peru.	Pänningfordringar.	Tre medlemmar af schw. H. Domstolen.	Sväfvande.
Columbia.	Ecuador och Peru.	Gränsfråga.	Drottningen af Spanien.	Sväfvande.
England.	Portugal.	Gränsfråga.	Italienska regeringen och greve Vigliani.	Till förmån f båda parterna.
Ryssland.	Afghanistan.	Gränsfråga.	Två skiljedomare (blau- dad kommission).	Till förmån f båda parterna.
Peru.	Bolivia.	Kränkning af land- område.	Brasilien.	Sväfvande.
England.	Frankrike.	Gränsfråga.	Två skiljedomare.	Sväfvande.
England.	Holland.	Skadestånd för upp- bringandet af eng. fartyg.	Ryska statsrådet Mar- tens.	Till förmån f England.
England.	För. staterna.	Bestämmelse af skadestånd för sälffångsten i Be- ringsund.	Blandad kommission; utslagsröst: schwei- ziske presidenten.	Sväfvande.
Argentina.	Chili.	Gränsfråga.	Drottning Victoria.	Sväfvande.
England.	Columbia.	Twist mellan ett eng. handelshus och C. ang. ett järnvägsbyggande.	Dr Schmid, dr Weber, f. dir. för schw. järnv. Weissenbach.	Till förmån f England.
England.	Brasilien.	Eng. annexion af ön Trinité.	Portugal.	Till förmån f Brasilien.
England.	Venezuela.	Gränsfråga.	Fyra skiljedomare. Ut- slagsröst kung Oscar.	Till förmån f Venezuela.
England.	För. staterna.	Gränsfråga i Alaska.	Fyra skiljedomare.	Sväfvande.
Columbia.	Costa Rica.	Gränsfråga.	Franska presidenten.	Sväfvande.
Brasilien.	Frankrike.	Gränsfråga.	Schweiz. presidenten.	252,000 kv.-km. t Brasilien, 8,0 till Frankrike.
England.	Ryssland.	Uppbringande af kanadiska fartyg.	Prof. Matzen, Köben- havn.	Sväfvande.

Bilaga II.

Nedanstående lista omfattar alla de personer, som af de olika länderna hittills utnåmns till medlemmar af den genom konventionen i Haag beslutade permanenta skiljedomstolen. Den upptager äfven deras officiella titlar, såvidt jag kunnat få reda på dem, samt en del kvalifikationer, som det kan vara af inträse att känna, och hvilka betecknats med initialer, hvilkas betydelse här angifves.

- H. medlem af konferensen i Haag.
 I. » » Institut de droit international.
 P. » » ett parlament.
 R. » » det interparlamentariska Rådet.

Tyskland.

- Dr BINGNER, geheimeråd, afdelningspresident för riksdomstolen i Leipzig.
 v. FRANTZIUS, geheimeråd, legationsråd i utrikesdepartementet.
 Dr v. MARTITZ, administrativt öfverrättsråd, professor vid universitetet i Berlin. I.
 Dr v. BAR, geheimejustitieråd, professor vid univ. i Göttingen. I. R.

Österrike-Ungern.

- Grefve FR. SCHÖNBORN, dr juris, president vid administrativa öfverrätten, f. d. justitsminister. P.
 Dr v. SZILAGYI, f. d. ungersk justitsminister. P.
 Grefve ALBERT APPONYI. P. R.
 Dr HEINRICH LAMMASCH, professor vid univ. i Wien. H. I.

Belgien.

- BEERNAERT, statsminister. H. R. P.
 Baron LAMBERMONT, statsminister, generalsekreterare i utrikesministeriet. I.
 Chevalier DESCAMPS. H. I. P.
 ROLIN JACQUEMYS, f. d. utrikesminister, professor. I.

Danmark.

- H. MATZEN, professor vid univ. i Köpenhamn, e. o. medlem af Högsta domstolen, landstingspresident. I.

Spanien.

- Hertigen af TETUAN, f. d. utrikesminister, senator, grand af Spanien. H. P.

BIENVENIDO OLIVER, generaldirektör i justitsministeriet, Spaniens f. d. delegerade vid konferenserna för internationell privaträtt i Haag.

Dr MANUEL TORRES CAMPOS, professor vid univ. i Granada. I.

Förenta staterna.

BENJ. HARRISON, f. d. president, f. d. senator. (Numera affiden.)

MELVILLE W. FULLER, president i Högsta domstolen.

JOHN GRIGGS, chef för justitsdepartementet.

GEORGE GRAY, medlem af Förbundsdomstolen.

Frankrike.

LÉON BOURGEOIS, f. d. ministerpresident, f. d. utrikesminister. H. P.

DE LABOULAYE, f. d. gesandt.

Baron l'ESTOURNELLES DE CONSTANT, ministre. plénipotentiaire. H. P.

LOUIS RENAULT, ministre. plénipot., prof. vid univ. i Paris, jur. biträde i utrikesdepart. H.

Storbritannien.

Lord PAUNCEFOTE DE PRESTON, medlem af Privy Council, gesandt i Washington. H.

Sir EDW. BALDWIN MALLETT, f. d. gesandt.

Sir EDW. FRY, medlem af Privy Council, regeringsadvokat.

Dr JOHN WESTLAKE, regeringsadvokat, professor. I.

Italien.

Grefve KONST. NIGRA, senator, gesandt i Wien. H.

J. B. P. GUARNASCHELLI, senator, president vid kassationsdomstolen i Rom.

Grefve TORNIELLI-BRUSALI DI VERGANO, senator, gesandt i Paris.

JOSEPH ZANARDELLI, advokat, numera konseljpresident. P.

Japan.

I. MOTONO, ministre plénipot. i Bryssel. H.

H. W. DENISON, jur. biträde vid utrikesministeriet.

Holland.

Dr T. M. C. ASSER, statsråd, f. d. professor vid univ. i Amsterdam. H. I.

Dr F. B. CONINCK LIEFSTING, president vid kassationsdomstolen.

Dr DE SAVORNIN LOHMANN, f. d. inrikesminister, f. d. professor vid univ. i Amsterdam. P.

Dr RUYSS DE BEERENBROUCK, f. d. justitsminister.

Portugal.

Grefve v. MACEDO, f. d. marin- och kolonialminister, min. plénipot. i Madrid. H.

Rumänien.

THEODOR ROSETTI, f. d. konseljpresident, f. d. president vid kassationsdomstolen. P.

JOHANN KALINDERO, förvaltare af kronodomänerna, f. d. medlem af kassationsdomstolen.

EUGENE STATESCO, f. d. senatspresident, f. d. justits- och utrikesminister.

JOHANN V. LAHOVARI, f. d. ministre plénipot., f. d. utrikesminister. P.

Ryssland.

N. V. MURAVIEFF, justitsminister, geheimeråd, käjserlig statssekreterare. (Numera affiden.)

C. P. POBEDONOSTZEW, generalprokurator för d. heliga synoden, geheimeråd, käjserlig statssekreterare.

E. V. FRITSCH, president för riksrådets departement för lagstiftning, geheimeråd, käjs. statssekreterare.

DE MARTENS, geheimeråd, medlem af ministerialrådet för utrikes ärenden. I.

Sverige och Norge.

S. R. D. K. OLIVECRONA, f. d. justitieråd, I.

G. GRAM, f. d. norsk statsminister. H, I.

Schweiz.

Dr LARDY, minister i Paris.

Dr CHARLES HILTY, professor. P.

Dr E. ROTT, medlem af Förbundsdomstolen.

Dr. R. B. Carlson, Justitienminister, vid Statskonferensen.
Dr. de Saverin, Lönare, f. d. statsminister, f. d. statsminister.
Dr. de Saverin, Lönare, f. d. statsminister, f. d. statsminister.
Dr. de Saverin, Lönare, f. d. statsminister, f. d. statsminister.

Dr. de Saverin, Lönare, f. d. statsminister, f. d. statsminister.
Dr. de Saverin, Lönare, f. d. statsminister, f. d. statsminister.
Dr. de Saverin, Lönare, f. d. statsminister, f. d. statsminister.

Dr. de Saverin, Lönare, f. d. statsminister, f. d. statsminister.
Dr. de Saverin, Lönare, f. d. statsminister, f. d. statsminister.
Dr. de Saverin, Lönare, f. d. statsminister, f. d. statsminister.

Dr. de Saverin, Lönare, f. d. statsminister, f. d. statsminister.
Dr. de Saverin, Lönare, f. d. statsminister, f. d. statsminister.
Dr. de Saverin, Lönare, f. d. statsminister, f. d. statsminister.

Dr. de Saverin, Lönare, f. d. statsminister, f. d. statsminister.
Dr. de Saverin, Lönare, f. d. statsminister, f. d. statsminister.
Dr. de Saverin, Lönare, f. d. statsminister, f. d. statsminister.

Dr. de Saverin, Lönare, f. d. statsminister, f. d. statsminister.
Dr. de Saverin, Lönare, f. d. statsminister, f. d. statsminister.
Dr. de Saverin, Lönare, f. d. statsminister, f. d. statsminister.

Dr. de Saverin, Lönare, f. d. statsminister, f. d. statsminister.
Dr. de Saverin, Lönare, f. d. statsminister, f. d. statsminister.
Dr. de Saverin, Lönare, f. d. statsminister, f. d. statsminister.

Dr. de Saverin, Lönare, f. d. statsminister, f. d. statsminister.
Dr. de Saverin, Lönare, f. d. statsminister, f. d. statsminister.
Dr. de Saverin, Lönare, f. d. statsminister, f. d. statsminister.

9. Historia och Biografi:

79. Några ord om Berzelius af lektor *H. G. Söderbaum*. 25 öre.
13. Tillståndet i Frankrike före revolutionen 1789 af redaktör *Otto v. Zweigbergk*. 2:a genomsedda uppl. 25 öre.
22. Den stora franska revolutionen af red. *Otto v. Zweigbergk*. 25 öre.
69. Sverges inre tillstånd under Karl XII af lektor *Hugo Larsson*. 25 öre.
14. Voltaire och hans strid mot fördomarna i religion och samhälle af litteratör *Hellen Lindgren*. 2:a uppl. 35 öre.
18. Giordano Bruno, en tankefrihetens martyr, af lektorn fil. dr *Johan Bergman*. 2:a genomsedda uppl. 15 öre.
71. Spanien och Kuba af litteratör *Emil Svensén*. 25 öre.
43. Kolumbus och upptäckandet af Amerika af doc. *Karl Ahlenius*. 15 öre.
34. Finland af bibliotekarien *Harald Wieselgren*. Med karta. 20 öre.
60. Norge af bibliotekarien *Harald Wieselgren*. 25 öre.
37. Irland och Parnell af fil. dr *O. W. Ålund*. 20 öre.
74. Gladstone af tidningsmannen *Gustaf Siösteen*. 25 öre.
7. Lars Johan Hierta af bibliotekarien *Harald Wieselgren*. 20 öre.
24. Karl Ivarsson och landtmannapartiet af litteratör *Emil Svensén*. 20 öre.
26. Folkbildningspolitikern *Adolf Diesterweg* af *Fridtjuv Berg*. 25 öre.
44. Folkskalden *Robert Burns* af *Gustaf Fröding*. 15 öre.
86. Sagoskalden *Hans Christian Andersen* af *Hellen Lindgren*. 15 öre.
90. *Victor Hugo* och hans strid med *Napoleon III* af doc. *Rich. Steffen*. 35 öre.

10. Kemi: se Fysik.

11. Kulturhistoria:

48. Kulturkampen mellan semiter och indoeuropeer. Ett bidrag till judefrågans belysande, af doc. *Knut L. Tallqvist*. 15 öre.
57. Slafveriet i antiken af lektor *Johan Bergman*. 15 öre.
58. Häxeriet och häxeriprocesserna af med. dr *Anton Nyström*. 15 öre.
82. Om lapparna i Sverge af doc. *K. B. Wiklund*. Med 6 bilder. 40 öre.
91. Några blad ur bokens historia af prof. *Henrik Schück*. Med 11 afbildningar af stilprof. 15 öre.
92. Från vår bokhandels barndom af prof. *H. Schück*. 15 öre.

12. Landthushållning:

25. Huru böra mjärierna betala mjölken? af mjäriekonsulenten *K. F. Lundin*. 20 öre.
39. Konstgjorda gödselämnen af agronomen *G. Berglund*. 25 öre.
12. Husdjurens skötsel af folkhögskolläraren *J. F. Hallenborg*. 2:a uppl. 25 öre.
51. Husdjurens ytre sjukdomar och deras behandling. Råd och anvisningar af prof. *John Vennerholm*. 25 öre.
85. Om skogsodling af f. d. kapten *G. von Paykull*. 25 öre.

13. Matematik: se Astronomi.

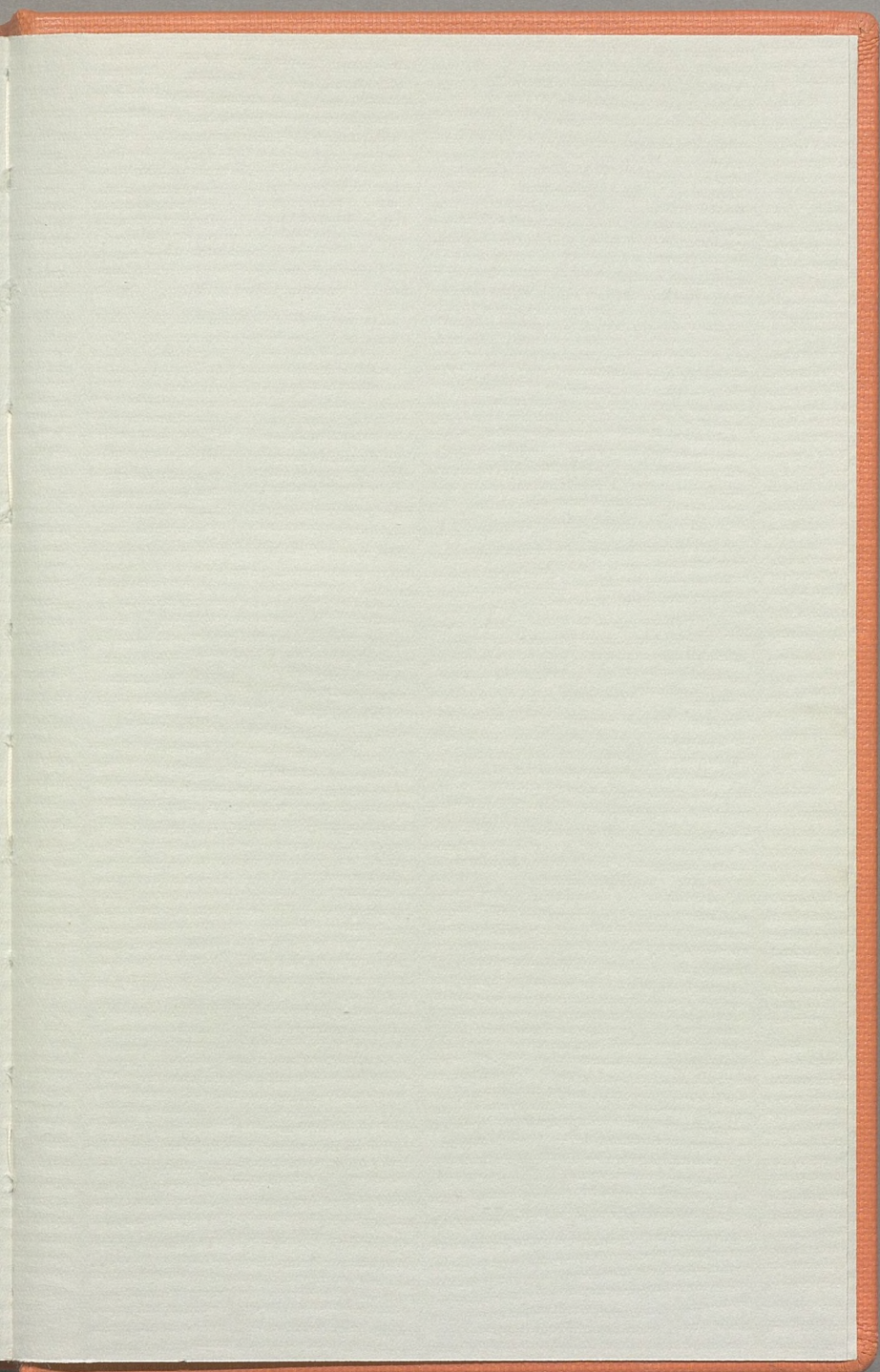
14. Nationalekonomi, politiska och sociala frågor:

72. Om Norrlands näringar och deras naturliga betingelser af prof. *A. G. Högbom*. 25 öre.
17. Om pengar af bankfullmäktigt *Emil Meyer*. Öfversatt och bearbetad efter svenska förhållanden af bankdirektör *Johan Lilliehöök*. 20 öre.
9. Skatterna till staten af redaktör *Harald Sohlman*. 15 öre.
56. Progressiv beskattning af inkomst och förmögenhet af doc. *Knut Wicksell*. 35 öre.
4. Nutidens arbetssätt af byråingeniör *Karl af Geijerstam*. 2:a uppl. 15 öre.
33. Normalarbetsdagen af ingenjör *Gustaf F. Steffen*. 20 öre.
11. Den industriella arbetarfrågan af ingenjör *Gustaf F. Steffen*. 25 öre.
78. Om arbetarnas konsumtionsföreningar i England af agronomen *G. H. von Koch*. 30 öre.
29. Församlingsrätten af v. häradshöfding *Karl Staaff*. 15 öre.

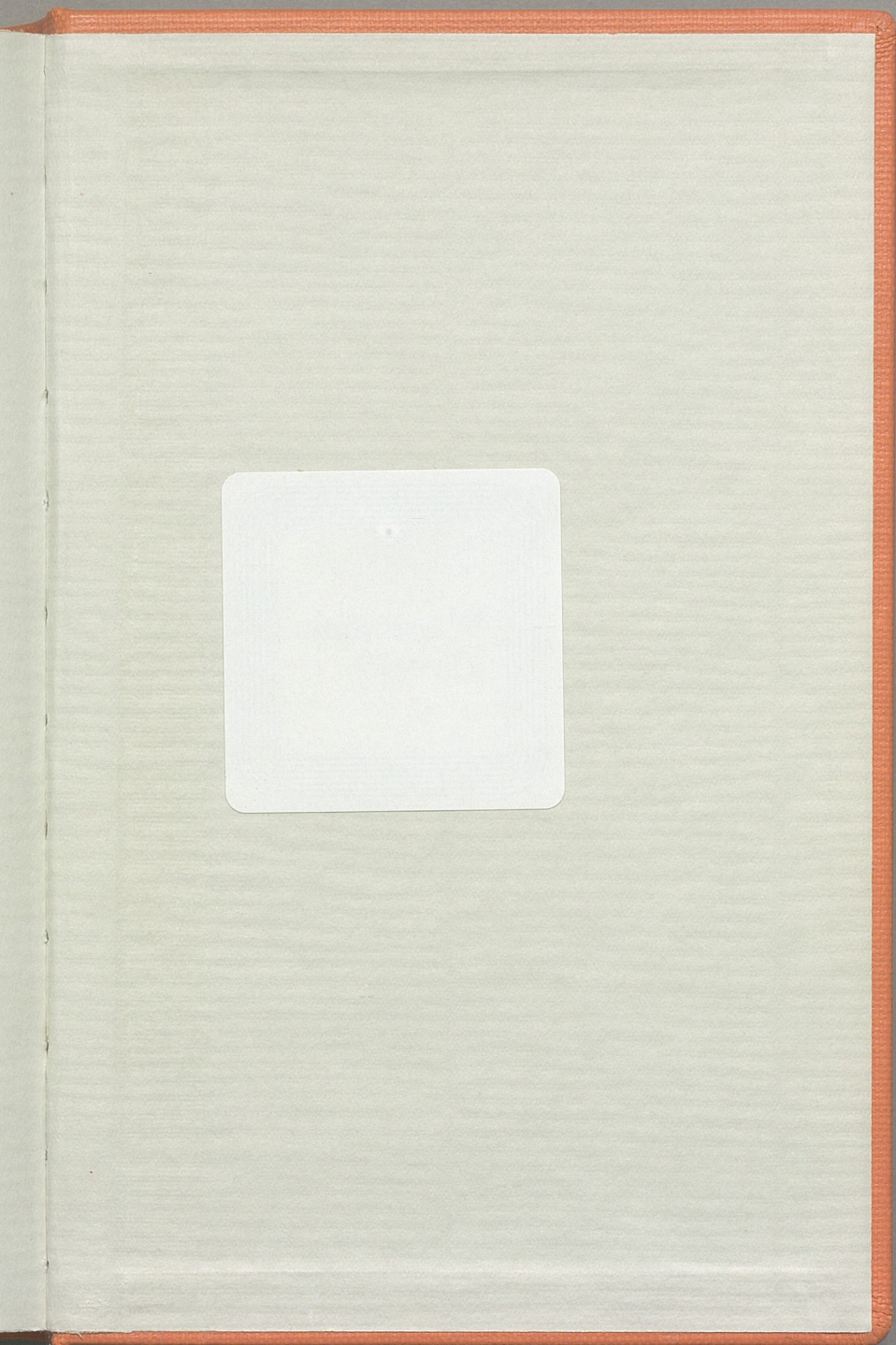
Verdandis småskrifter kunna beställas å alla postanstalter.

8. Skolans ställning till religionsundervisningen i Sverige och länder af skolföreståndarinnan *Anna Whitlock*. 15 öre.
61. Folkundervisningens anpassning till den moderna kulturen af *Nils Ohlsson-Hörle*. 25 öre.
40. Industrin och kvinnofrågan. Uppfinningarnas och industrins betydelse för kvinnans likställighet med mannen, af öfveringenjör *S. A. Andréé*.
45. Socialismen. En historisk framställning af red. *Hjalmar Branting*.
52. Socialdemokratien, dess uppkomst och utveckling, af *A. Danielsson*.
20. Den politiska rösträtten af fil. dr *David Bergström*. 5:e uppl.
49. Fredsrörelsen. En framställning af de moderna sträfvanorna till fredskrig med skiljedom, af cand. philos. *Anna B. Wicksell*. 20 öre.
93. Författningstriden i Finland af redaktör *Valfrid Spångberg*.
47. Den svenska nykterhetsrörelsen. Kort historisk framställning af lektorn, fil. dr *Johan Bergman*. 20 öre.
50. Billigare järnvägsresor genom zontariff och andra reformer i järnvägsnätet af järnvägskontrollör *Karl Trotzig*. 20 öre.
31. Likbränning eller begrafning? af ingenjör *Per Lindell*. 2:a uppl.
- 15. Religionsvetenskap:** se Filosofi.
- 16. Rättsväsen:** se under 14, n:o 9 och 29, under 20, n:o 38.
- 17. Språkvetenskap:**
30. Språket, dess lif och ursprung af doc. *Karl Ljungstedt*. 20 öre.
46. Modersmålet och dess utvecklingsskeden af doc. *Karl Ljungstedt*.
36. Om rättstafningen. Dess uppgift och dess öden i vårt land, af bibliotekarie *E. H. Lind*. 15 öre.
42. Rättskrifningens grunder af prof. *Adolf Noreen*. 25 öre.
87. Det svenska språket i Amerika af fil. dr *Gustav Andreen*.
- 18. Skolfrågor:** se under 4, n:o 59, under 9, n:o 8 och 61.
- 19. Zoologi:** se Biologi.
- 20. Praktiska hjälpredor:**
5. Om öfverläggningar och beslut, en hjälpreda för deltagare i sammanträden, af redaktör *Axel Svensson*. 6:e uppl. 10 öre.
23. Om förebyggande af eldfara och om eldsläckning af föreläsare *Edvard Wavrinsky*. 10 öre.
38. Om testamente enligt gällande svensk rätt af v. häradshöfding *B. Drakenberg*. 20 öre.
83. Om släktnamn och antagandet af sådana af ingenjör *K. Trotzig*.
75. Om skidor och skidloppning af docenten *L. A. Jägerskiöld*. 20 öre.
76. Om insjöfisket och insjöfiskaren af med. o. fil. dr *Carl Cederström*.
84. Renlighet och frisk luft af professor *Hjalmar Öhrvall*. 2:a uppl.
- Senast utkomna äro:
95. Om individualitetens betydelse för det allmänna bästa af *Stuart Mill*. Öfvers. af prof. *Hj. Öhrvall*. 20 öre.
96. Fornskandinaviska upptäcktsfärder i Nordatlantiska hafvet af *Ahlenius*. 30 öre.
97. Ur de djurfångande växternas lif af fil. dr *Karl Starbäck*. 20 öre.
98. Råd och anvisningar till Sveriges insjöfiskare af med. o. fil. dr *Carl Cederström*. 25 öre.
99. Fredsrörelsen på 1890-talet af *Anna B. Wicksell*. 30 öre.

Hvarje skrift säljes särskilt. Häftena kunna äfven erhållas inbundna i starkt pappband; pris för I bandet (häft. 1—10) 2 kr.; II bandet (häft. 11—19) 2: 25; III bandet (häft. 20—28) 2 kr.; IV bandet (häft. 29—37) 2 kr.; V bandet (häft. 38—45) 2 kr.; VI bandet (häft. 46—53) 2 kr.; VII bandet (häft. 54—61) 2: 50; VIII bandet (häft. 62—70) 2: 50; IX bandet (häft. 71—78) 2: 50; X bandet (häft. 79—86) 2: 50; XI bandet (häft. 87—94) 2: 50. Återförsäljare erhålla föda villkor och antagas gärna, äfven på obetydliga platser inom landet, om anmälan göres hos *Alb. Bonnier, Stockholm*. Andra meddelanden rörande småskrifterna ställas till *Verdandis Småskriftkommitté, Upsala*.

Kungl. biblioteket, Stockholm

50001

000 068 471

www.books2ebooks.eu